

8/33

①

K34/33

AUG 20 1942

565(2)

Makhuwane School

K34/33

Po. Mica Sidiny

14-8-1942

Dr N. T. van Wierne

Box 3849

Pretoria

Madume

Ngaka

565

Ke romela di taha tsa hiale tsa Phatshwana
ke xona ke lekile xo sepela ka taetsi ya putswama
ya Dipatšišo. Ke xona xé xona ke pekele ke hampela,
Dipatšišo bo nthusia ka xo ntheša pšišo ka ekeš xona

Ke tla romela tsa hiale tsa Lapatšišo

wa lona kgwama

g. malatši

do
now
this

see akly

AUG 21 1942

ato mt
awa
#11
Dep

done

Copy

No V this tax

V = 1

565 History of Phalaborwa J. Malatši

D) Ditaba Tša Boroloxo. Tša SETHŠABA. 2nd tribe 565 indexed K34/33 p. 2-15-0

1 Leina la sethšaba ke ba-Phalaborwa.

2 Leina la ba Mošate ke ba-xa-Malatši. ke bo-selema tsela banqu ba lema temo.

Sereto seo ba iphile sona ke ba sa tšama ba tsama madula. Xo lema tsela ke xo sepela le naha.

3 Ke ba bina NOKO phasela ya meutlwa mmele kamoka. Ke maana seala sa mosela wa NOKO. Banna kamoka ba ka mošate ba ba e hlama ka seala sa mosela wa NOKO.

Sereto: ke bana ba boyana sealeng sa mmamokroma -ledi a Sasōkwe. O se bone Sōkwe xo folala lehom. Le bile le jale, Le bile le xasane la-mma-paane makumō makula mmele maxalepa ale thekenq (nōka). Ke ba-xa-Ranthsana a Malatši phuti e hlwa malōhana. Mosexare e hlwa e rōberšé.

4 Leina la kxōši ye bušaxo byale ke Motxale.

Sereto: ke Motxale kemong lekōpē (sekrapa) xoba Seletšo, ke Tumedī a-sepamo Ngwana wa xo tswalwa ke dihiakoye. Mphatō xoba mōrōtō ke: Makxola. Ke xore o be a rata kudu xo letša lekōpē xe e sale monlankana. Sepamo ke sethunya. xape o be a rata kudu sethunya.

K34/33

O belexilwe thabeng ya Kxópólwē.
 Ke morwa Makhusane ele ngwana^{morwa} wa bororo mo
 mosading wa pele. Leina la mmaxwe ke Mokxadi-
 letapa xo lema xo ja le phala le bašomi. Ke ngwana
 Sēemela. (letapa xo lema) ke xo tšwafa xo lema.

5. Leina la yo a busišexo pele xaxawe ke
 Makhusane, Matome Paipai. sereto: ke lesibōšobō
 (šie ya xohloka diphata.) la banna se hloka maanā,
 ke setia koma lexolong bathšana (xoba ba weci)
 ba tla ka xo epa (xoba xo bolta).

Ke Paipai la mmakanōnō seapa taba (xoba bokela)
 ka hlanoxa. Ke xove xera boletšie taba a hwetšia
 e sa loka o be a seta xove seiššaba xa se a
 matwa xa botše potelong ya xaxawe

O tswetšwe thabeng ya Kxópólwē. Ke morwa
 wa pele wa Mokxōpōng wa ngwana wa pele wa
 Kxosi Makekele. Mokxōpōng a hwa pele. Ke xona
 Makekele a fa lepaō Mosadi wa Mokxōpōng
 xove a tswale hxosi Makhusane. Lepaō ke
 morotho wa Mokxōpōng bana ba monna,
 eseng ba mosadi.

Makhusane o tswetšwe ke Lepaō. O belexilwe
 thabeng ya Kxópólwē ke Mojela-hlakenq.

K34/33

seveto sa Mojela-hlakenq; ke mojela-hlakenq
banqwe ba ~~ro~~robela (to bona mabele)

ke xre ke mabele aie xona masemeng o be a fets'a
mabele a sešo a bunwa a sale dihlakenq.

Mphatho wa Makhusane ke Maditwa. Khopole
Maina a basadi baxaxwe ke a:-

1 Mokxadi ngwana Seemela 2 Papaxwe ke Kxasane.

3 Mmaxwe ke Molotswi Mosadi wa Kxasane.

Bana ba Mokxadi 1 Motale 2 Makxanaxana.

3 Tau. 4 Mokxale. (elexo Kxosi.) 5 Lephala.

6 Maboyane. (Motale le Maboyane se ba
rwedi)

M~~axwe~~ wa bo 2) ke Morongwe Ngwana

S~~axwe~~ Papaxwe ke Tekane Seemela.

M~~maxwe~~ ke Sel. Ngwana-sekropo morwedi' wa
Kxasana ya thaba ya Sekropo.

Bana ba Morongwe ke 1 Wxolongwane, Patamedi,

Sekropo (Jeremiah) 2 Matjaji. mmanaxeng.

3 Toti, Mokwapê. 4 Wkxese Mokibelo.

Motsatsi ke Morwedi o tee wa Morongwe.

Tsa bophelo bya Makhusane

Makhusane bophelong bya xaxwe o ile a ~~nomelwa~~
xa Kxosi ya mashagaan xa Wgungunyane

Portugues East Africa) e sale lesoxananyana
 xore a dule xona ke Lepato. O be a thebisiwa
 xore a ka boiawa ke Kxosi Matsatsi moxolo
 wa Lepato. ka xe Matsatsi a be a ratile xore
 Kxosi Makhusane a belexwe ke yena.

Xo ile xa Tsoxa phapanq ye Kxolo mohlant
 Kxosi Maketele a fanq Lepato Mojela-hlabeng
 Mosadi wa Mokxirapong xore Lepato a belexe
 Kxosi. ke xona Matsatsi a belaela xore Mojela-hlabeng
 a fiwe ena e leng moxolo wa Lepato.

Ke moo Makhusane a romelwaxe xa Ngugunyane.
 ie a xadile ele Monna a bitswa xore a boe xae
 xe a boile a iswa xo dula thabeng ya Mapotene xa
 Malame wa xaxwe Ramatladi.

mohla. Ka [redacted] wo mong xe a boile ale mapotene xoile
 xwaka. le. xwaka ke ketelo ya bo-mmamodumele
 (komana) mo masate Kxopolewe. Xe komana di
 duma Matsatsi a hlala pelo. Xemme a roma
 masoxana a xaxwe xo tsia dikomana xo Lepato
 xore di iswe ke ena Sekxopi. Byale masoxana
 a tlaxela Taba ya xe tsia dikomana a rata xo
 bolaya banna komaneng. ka tsatsi ke
 Makhusane o be a hile komaneng Kxopolewe.
 Masoxane a Kxopolewe a be a ruwele Mokxope
 (mokxope ne meise a marula a morula)

Ke Xona bošexo-Xare masoxana a Kxōpōlwe a robala la xo taxīwa. Ke bale tseleng Manabe Moratho wa Matsātsi a bekle madira a Matsātsi xore re ka se tsie dikemana fela re swanetsē xe bslaya te masoxana.

Xe ba fihla Kxōpōlwe ba hwetsa masoxana a robešē kamaka Komaneq.

Ke Xona ba ba wela xedimo ka di

Xe a tsoxa a tsia kemana ye Kxolo ya bofena Nkotwane a tu thšaba le yona! Xe a klina a wa Xure xa lesōka moa a letšeng bošexo kamoka a idibatsi a hwetswa ka moa le Nkotwane Kxōpōsi le thaba ya Kxōpōlwe.

Ke Xona ebe o eie motha yo o phelaxo ka xo fōhōla.

Tša pušo ya Makhūsāne.

Ke Lepato a hwile Makhūsāne a tsīwa thabeng ya Mapotene a biwa boxosi Kxōpōlwe

Ka moraxo xa ngwaxa se Lepato a hwile ka ba le Komelēlo ye Kxolo. Makhūsāne a tsia

morwa wa xaxwe Mokxale a mo tsia le monna yo mongwe yo o leina laka xaxwe eleng Kimboi Maputa nena xo reka xoba xo loba pula.

565

K34/33

⑦

Ka yena. Klinboi a fa motno yeo - a isitšexo.
Mokxale elexo (Mottalekxamo) sehlae sa pula xore
a fe kxosi e Tšitšē puia na sena.

Ka moraxo ka lebakanyana puia yana, xomme
batho ba hwišia mabele.

Kxosi ya laela xere Klinboi a busi mokxale o
tia ŋiwa ngwananyana Maboyane xeba mosadi
wa xaxwe. Ka moraxo xa tla thala ya Mathsōna
ka selemo seo xaba le komelō ye kxole tudu tudu
Me naxeng ya Phalaborwa xobe xo se molhō o tee a naxo
le mabele xoba dija. Ke xona batho ba thōma xo
phumexa naxeng ya Phalaborwa. Moraxeng xa šala
metse e se metšae. xobe xa šala metse ye e
šupaxo ka ntle le mosate. Beng ba metse yeo
ke ba: 1 Mamoemi Malatsi 2 Mxeni Malatsi
3 ^{chi} ~~Lobanya~~ Monyela 4 Loko Mkwame 5 Mapanyene
Matšisi 6 Sebara-boi Matome Monyela
7 Ngundleni Mathebula.

Metse yeo xa mmoxo le motse wa mosate batho
ba xona babe ba phela ka mere ya lefaka le
nama ya diphoofōlo. Diplare tšeo ba beng ba
ija tšona ke tše 1 Mōiškwa 2 Mōtēkhōtha.

Mōiškwa o be o lewa medu ya ona. Obe o
tomulwa xomme o hlatswēwe o a nexwe.

565

K34/33 (8)

Ka moraxo xe o omile o silwe ka lwala byalo
o hlakanthšwe le motokhōtha lewona o šitšwi
bana ba ona. Byalo ke bopi o dirwa boxōbē.
Mōlotkwa o be o hwetswa mō mokeng fela. Xaele
Mōtokhōtha o hwetswa mo hlaxeng. Dihlare tšē
pedi tšē di sale xona mo Phalaborwa.

Ka wona ngwaxa wo o xwadirexa taba ye nthswa
xo dimo xa diphōōfōlō tšē mehuta ye meraro.
1 Phalafala & Thōlō 3 Phuti. Tšona tšē kamoka tšā
phalexamahlō a tšona, xomme tšā šitwa xo bona.
'Ke xore diile tšā phalafala. Batho ba thoma xo di
bolaya ka marumo. Feela nama ya phuti ebe
e nxya e sita batho xo ja. Xomme diphōōfōlō tšē
di bōdi sa xwamelwa. Xothwe diphōōfōlō tšē
di bōdi balawa le ke basadi ka mese ya xo
setha (diphate) Xe batho ba feletswe ke nama
xoba Mōlotkwa le Mōtokhōtha ba be ba ija
Matlalo a diphōōfōlō. Xe motho a bolaike thōlō
xoba phalafala' o bē a bōlōka letlalo ka ngwaxeng
xoba sejo ke nama e fedile. Ka moraxo diphōōfōlō
tšā tlaxela ke bolweisi bya mahlō. Xomme ka
baka se batho ba thušwa ke xo ja Lesōntšē.
Lesōntšē ke sebotko sa mohuta wo mong.
Se bonala xa tee mo ngwaxeng. Fela se rata

565

K34/33

⑨

ngwaxa wa Kōmēlō. Sena le mereteledi ya xo swana le mabaka a phi pitsi ya hlaxa. Sena le mientlwa mmole kamotso. Ke mebuta ye mmedi' ya mašōntše. I ke lešōntše-pitsi a le Lesāntše - lexalatladi. Lexalatladi le na le mmak wa xo swana le Molalatladi' wa pula.

Mašōntše a fetša ngwaxa a sa bole xe a a piilwe. Xe lebaka la mašōntše le bitile xa na pula.

Kamoraxo xa tla tsie ye e bitsiwaxo Matēere'ē Xoba Maphatakalela. Xomme batho ba boela xo ja tsie.

Ka moraxo xa tla tsie ye e bitsiwaxo Sexongwane.

Xomme tše kamoka di thusa batho baxōbēng bya molōkwa le molōthōtha. Xomme niathamang xe batho ba sešō ba phumaxa kamoka ba thomile xo ja di'aparo elexo matlakō a dipudi xe xo fedile dipudi. Di'aparo tšēō ke thari le Mosetšwa xa aparwa ke basadi.

Xathwe batho ba bangwe xe bale leeteng la xo tsoma mo ba ka hwetsaxo dijo baile ba ja bana ba bona.

Xe pula enele xa ba le maxapu a mantsi le marōtše.

Ka ngwaxa woo mabele a butsiwa le mienteng moo xo sa lemaxe mothe. Ke Xona batho ba boela mabeleng.

Ka nako yeo xo busa Makhūsane mellwane ya naxa ebe e tla i Serading (ke le bye le le thedimōšaxo xomme xa se le le xolo e kaba a feel xo ya xodimo.)

565

K34/33

(10)

- 2 Thabeng tsä makxema (Xobolailwe makxema xona)
- 3 Mahobidung xona le thabana.
- 4 Mohlalabeng xa kxasane ke mmoto fela
- 5 Mokxövöping xona le thabana.
- 6 Lotane ke thaba
- 7 Makopeng ke dithabana tsä makopa
- 8 Phata masäko ke nokama ya xo kxaola
ba Phala berwa le ba Thasobye baxa Shai.
- 9 Motllobotla ke notiana
- 10 Boepa-koma ke thabana
- 11 Ka lebowa e boya ka tsela ye kxolo ya Game Reserve
e hlakana le pakane ya Serading, mo xo naxo le
- 12 Gate ya Game Reserve.

Byale Makhusane a tia moroto wa Mangana
metoti. Ka moraxo xa fihla monna yo mongwe
ya ~~metoti~~ a kxepela Makhusane xo mo süpa
metoti ya thšipi ya lerale (Cooper). Leina la xaxwe
ke (Setevete). Makhusane a xana. Byale a bakela
le yena xape xove o ha mofa koloi' ya diphöto' tsë
lesome le metsi ye robaxo menwana ka mebedi.
Byab kxosi' ya dumela, a bitsä mmiei' xove a ye
le yena xo süpa basa Setevete metoti' ya kxale.
A mo süpa Metoti' ya Mōsowane.
Setevete a laela kxosi' xove xove a ye Matlalwe
(Hannesburg)

Xe kxosi a fihla Matlwe a liwa f10 ke Basa Setereke. Ka moraxo kxosi ya tia moroto wa Makxola Byale kxosi ya tloxa thabeng ya Kropolwe a dula mmoteng wa Makeke. Makeke ke mmoto wa xaba le Phosphates. Xe ale xona xa tsoxa phapanq xare xa motse wa ut Mosate ka baka la ditaela. Ba kxomana bo ilaiye le Mamemi ba fapana ka lehu la ngwana wa Maiye Mahlolle xare a leilwe ke Mosadi wa Mamemi elexo mmamotaxa sereto sa Makeke. Ke Makeke boseti' bya taba xo setilwe taba tsä mmamotaxa a masweni motlo a thaxwa ke bya xaxwe.

Byale kxosi a tloxa Makeke a ciuia thabanani tsä Sebera - sa ba mpherang.

Kxautswi
a Tia
Ka MORAXO

Ke [redacted] le noka ya Salate. Xe ale xona [redacted] moroto wa Makxola elexo boxwera. 1909
Ka moraxo a tloxa a dula mmoteng wa Maune. Ka moraxo a tia morotōa wa Manala ka 1919. Ke yona yo a ilexe a krobela seihāba sa ba-Phalaborwa ba lehono. Xe ale maune xo bile le tlala ya seporo (Railway) ke nove xo fihla xa seporo seteteng sa Letaba. Yona ba pidišitsiwe

565

K34/33

(12)

Ke ba Basweu ka xo ba vetšišiša dintu.
 Makhusane ebe ele motho wa xo rata batho
 Kamoka. O tloetše a dumeletše ba Basweu
 xo tsenya lentšu la Modimo maxeng ya xaxwe
 O ile a romela bana ba xaxwe dikolong.
 Xe asešo a bewa boxosi ebe ele mothwali
 wa batho xo ba isa (M'lokokutlou) (Mukukudlou)
 (Natal) xo šoma xo byala mōba.

O hwile ka ngwaxa wa 1925 moo a ilexo
 a tloela moroto wa Maxakwa. Maxakwa
 ke xone ba tloetšwe ke kxosi ba sale
 šokeng. O bolokilwe thabaneq tsā Sebera.
 Le bitla la xaxwe le etelwa ka mebila lehofo
 xe ~~le~~ le menyanya ya ba-dimo xoba xe
 xona la dipelaele motseng wa kxosi. O hwile
 Mmateng wa Maane mo xo tlomilwe xo nitlo ya
 lentšu la Modimo lehano.

Di tserwi xo M/Mamotaxa a Mašweni
 O tswetšwi thabaneq ya Kxopelwe. O di
 hweditše ka xo di bona ka xe ele ngwetši ya
 Mošate M/Mohato wa xaxwe ke: Madiša
 O bolotše le Kxopelwe.

J. M. Malatši

8/33 g Malatso

SEP 7 - 1942

K34/33

Kxosi: Lepato xoba Makxanatkxana.

Lepato o tswetswe Kxopölwe. Ke morwa ^{si} Kxosi, Makebele.

Mmaxo Lepato ke Malekoba. Malekoba ke nqwana -

X Manyela. Ke morwedi' wa Mamabobela Manyela.

Makxanatkxana obe o axila thabeng ya Kxopölwe.

Semantse ke Makxanatkxana a hlopisa seata se phaphola Kxopölwe molapong xa mathatxatswe.

Sêseto sa Malekoba ke Malekoba wa semantse sa

Mamotsee - phasa ya Marama maxolo. Semantse ke ~~Kxosi~~

Basadi ba Kxosi Lepato ke bona ba bona.

Mojelahlakeng ① ~~M...~~ ~~...~~ ke morwedi' wa Ramatadi'a thabela

Barwa ha Barwa Mojelahlakeng. 1 Makhusane 2 Mthapeng

Moxoboye 3 Moxoboye 4 Mahlotle 5 Sekhwelê.

Barwedi 1 Mokwase.

② Nkxopyane ke morwedi' wa Senkanie Manyela.

Barwa 1 Liesalo 2 Mōšōlwane.

Barwedi 1 Mōltswi 2 Masōhō.

③ Mamaseka ke morwedi' wa Mateta.

Barwedi 1 Mamena 2 Makanna.

④ Masantsitla ke morwedi' wa setore.

Barwa 1 Maiye 2 Modia 3 Makitimele.

Barwedi 1 Maisiatsi 2 Botxetla 3 Makxobane.

5) Masepa a'xoxo.

Barwedi 1 Motlats'o

Barwa 1 Mathšōtō

6) Ngwanamoxakane ke morwedi wa Mosakane Molchedu

Barwa - Paane wa bo'bedi 2 Matxa-kxauthe Masasane.

Barwedi 1 Maboyane 2 Ngaktsane 3 Sefudi.

7) Malefo wa rexadime Monyela.

Barwedi 1 Lengenkane Mapula 2 Maxaxele.

8) Mpalani ke morwedi a Motlele.

Barwedi 1 Nkxate 2 Mokwape.

9) Mosehle wa Sakxonekxa Mokwa.

Barwa 1 Masatwaneni 2 Sekutudi

Barwedi Moronane Mamaila.

10) Mothepye wa Seemela

Barwa 1 Mamathšeu 2 Maremane.

Barwedi 1 Korokong.

K34/33

- ① Palamalaso wa Kxosi Mafedi Maenetsa
Barwedi i Mokxata.
- ② Masōma wa Kxosi Mafedi.
- ③ Mohlette wa Setsaxe Hlame.
Barwa i Letsilane.
Barwedi i Pulane.
- ④ Mokwape wa Mohhabakhi o tswa Hlabine
- ⑤ Mathari
Barwa i Mohlahlabe
- ⑥ Mokwape wa Setsaxe.
- ⑦ Manthsehxane wa semanke Mamobela Monyela.
Barwedi i Ngwathwane & Mohlaxo.

Tsa Bophelo Bya Kxosi Lepato.

Lepato xa se ngwana wa Kxosi Makekele ya morabe. O hweditse
boxosi ka baka la xo fiwa mosadi wa morwa wa mathomo wa Kxosi
elexo Mokxōrōpōng Mojela hlakeng. Lepato ebe ele ngwana wa mosadi
wa bone wa Kxosi Makekele elexo Malekōba Monyela. Xa
Mokxōrōpōng a e hwa obe a sešo xo tliša Mojela hlakeng ka xae,
ke xona Makekele a fa Lepato Mojela hlakeng ka xe Lepato o be
a sena mosadi. Xape xo sena dikxōmo tša xo nyadisa Lepato
Xe Lepato a filwe mosadi Moxolo Matsatsi a belaela kudu
xove Mosadi o swanetše xo fiwa ena.

K34/33

Matsatsi he morwa wa Mosadi wa boraro elexe Ngwanaphurana
 Sakonetha Montalanka wa xo dula thabeng ya Sekhopo eseng
 wa le loko la ba-Phalaborwa. Byalo Matsatsi a belaela kudu.
 O be a hlwa a lwa le Mokhalabye Makekele ka taba ye.
 Xape nwa ebe ele xona le xo Lepato le Matsatsi ke mehla.
 Ke e sale Masoxana a xo disa ba kile ba lwela nana ya
 Makekele yeo abexo a e file Lepato ele nana ya lenqwane.
 (Le ngwane ke le rapo xoba lesapo la pudi la leoto) Xomme
 Matsatsi a tsia nana yeo a e phatlaxanya a re xo bonala xore
 o ha ba kxosi ha xo fiwa dile tse byalo ke Mokhalabye. Felo
 Makekele o bea seso xo sypa sethsaba xore Lepato o ha ba kxosi.
 Ke a hwile. Xape kxosi ebe e tla ba morotho wa Mokxaropang
 Dikobe yoo ailexo a bolawa ke kubu Letaba ba ile xo tsoma
 ele masoxana. Le-bitla la Dikobe le felo mo xo bitswano
 ke-tee Tapa-tee xoba Lebye-le-tee kraufswi le thaba ya Kxopolwe.
 xona ka Ke xona moraxo kxosi Makekele a hwa xo sa tsebye xore
 Kxosi ke mang, Matsatsi le Lepato.

Ke kxosi e hwile xwa tsoxa phapane ye kxolo xore xa sethsaba.
 Ke xona ba thaba ya Sekhopo barata xore kxosi ebe Matsatsi ka xe
 ele moxolo. Ba mots'e wa Kxopolwe le Sealeng le Mabosing
 eleng ba bina Ntho ba xana xore re ha se duswe ke moitoxolo wa
 ba-Khalanka - Ke xona xa swa hlopha tse pedi. Byalo Makuba
 Thsweni (ba-Phalaborwa) ba dira maano xore xo sene xa
 fatala madi.

K34/33

Mehleng ya Kxale Kxosi ebe e bewa ka Kxetho mo baneng ba Kxosi. Babe ba sa bee ngwana wa lapa la pele xe ele motho wa soro mo bathong. Ke xona Motuba thsweni ka lerumo ba tsenya monna yo mong Bao ntleng yeo Kxosi e hwetseng xona. Ke xore yo a bewa boxosi o swanetsa ho bula pele lemati. Va Monyako wa ngwako wo o Kxosi e hwetseng ka xave. Ke xona a sitwa ke ho bula monyako boxosi xa bo hwetsa le xe ele wa lapa la pele. Xomme ke yona tsetho ya Kxosi Xoba-Phalaborwa Kxale. Ke xona monna o laelwa xore Matsatsi xa ve rafe xore ebe Kxosi ka xe ele motho wa soro xape ke motloholo wa ba-Kxalanka. Ye monna a tsene ka ntleng a swara lemati xore le tie. Byalo ba bitsa Matsatsi xore a bule ntlo. Ke xe monna wa ho swara lemati ka xave yo Matsatsi le sehlopha sa Xaxwe ba beng ba sa tsebe xore o xona ka xave a tsiisa xore lemati le se bulexe. Byalo banna ba hlopha sa Lepato ba xa wa lerata xore Matsatsi o paletswe. Xwa bitswa Lepato ho bula ntlo, xomme ntlo ya bulexa ke boleta ka xe monna wa ka xave a tsibile xore ke Lepato.

Ke xe sethsaba karnoka se letsetsa Lepato Mehlokwane xore ke Kxosi. Ke xona Matsatsi a thala pelo xa mmoxe le sehlopha sa Xaxwe a thaxa matseng wa Kropotwe a duta Kropotwana. Xe ale xona a rata xore a fiwe yo monqwe wa basadi ba M'abetele. Eupya a hloleha. Ke xona a thaxa a ya Serxopo ho ba xa M'abome waxe. Xomme o be a beletsisi' kudu kudu

Xo tloxa le Majelahlaleng xore a lele kxosi Mathusharie.
Xe a tloxa kxopolwane a khutsa Tlapeng-la-Boreledi a
bolela xore ke wona mollwane wa naxa ya Lepato le thaba
ya Sekxopo.

Dirō tša Lepato le Matsatsi mohleng ba fapano kxopelwe
Matsatsi kenna Matsatsi mabedi morwa Mafetele.
Lepato kenna Makxanakhana a hlopa seata sephohla kxopa
Molapeng xa-mathaxaswe ke Lepato le potaxela ba lepeng.

Lepato le pušo ya xaxwe

Xe Lepato ele kxosi a thoma xo dira boxwera le kxosi
Mgugumyane kxosi ya Mashagan. A ba tsibisa kaxo baromela
manatšilou le meseja ya di'kxomo, le matšobō a dinare
le di'kxomo le tše di'ngwe. Xomme dila tšeo kamoka di be
di iswa ke morwa wa xaxwe Makhusane yoo dilexo a rata
xore a dule xana xore a se bolawe ke marumo a matsatsi.
Ka moraxo a romela Morwedi wa xaxwe Mckwape xa kxosi
Modjati ele moratho wa Makhusane. Ka moraxo a romela yo
mongwexa Setorōrō elexo Morongwe wa mosadi wa bo(9)
Ka moraxo xa fao a romela yo mongwexa kxosi Maabe
Bokxaxa elexo Maboyane wa mosadi wa bo sefela.
Xomme mo maxosing ao kamoka a kxopela thušo mohleng
a hloelwang ke Marumo.

565

(19)

K34/33

Ka maraxo xa mengwaxe e se Metae Matsisi a tliša dira
thaabeng ya Sealenq mo xobexo xole bontsi' bya ba-Phalaborwa.

Xomme dira tsā bolaya batho kudu. Ke xona krosi' Lepato a
roma motho xo ya rapa dira tsā xo mothusa Maxakala.

Motho wa xo ya xona ke Ramorulana Malatši.

Xe Maxadimana a maxakala a Bihlile naxeng ya Phalaborwa
krosi' ya baba banna xo hula thaba ya Sekxapo. Ke xona ba bōša
Lepato xore rena Maxadimana xa re rate ntwa ya sepoxo mme
re rata motla-o-lebite. (Ke xore ntwa ya mosexare.)

Xomme dira tsā Maxadimana di be di rwelwe ke monna yo a
bitswana Vtsipane. Xomme ena obe a e pere mekropa ya dintane.

Xomme a tsebya kudu kudu xoba ke morale marumong.

Ke xona ba thaba ya Sekxapo 'ba dutsi' xodimo xa thaba
Maxadimana ba swara bothata bya boxelo ka xe ba Sekxapo ek
batho ba xo lwa ka mesebe. Ke xona Vtsipane ka boxole bya xaxwe a

rata xo šwahlela. Seboka sa banna xomme a welwa xodimo ke
mesebe, ya dikobe le bathōlo. (Dikobe ke mesebe ya xo kxwe'sa
xe motho a hbmula. Bathōlo ke sehlare sa maatla a byalo ka
bohloko bya noxa.) Xe Maxadimana ba bona Vtsipane a

wela fase ba thoma xo boela moraxo. Xomme mo ntwenq ye
baile ba bolaya batho ba thaba ya Sekxapo le xe Vtsipane

morwadi wa dira a bolailwe. Xethwe monna yo mengwe wa
thaba ya Kxapōlwe yo a leina la xaxwe elexo Sebakadithšweni

K34/33

Obe a ve xe are o betsa lerumo a bona xore o ya xohlaba
Malome wa xaxwe Majakakoto Malesa Xemme a xomisa xe
a selsi a lemoxile xore ke malome wa xaxwe.

~~Mantung ye xore xaxwe bohlaba mokomana ya mantung wa Lepato
lema taxaxwe elona~~

Ke xona dira tsa boela moraxo xo Lepato. Lepato o leboxa
madira a maxadimana. Xemme a ba vomela Maxakala. Xemme
a ba ba Mmatsatsi' morwedi wa xaxwe xobamasadi wa bona.
ole seo bahlobani ba bošetswaxo ke sone xae.

Xe Matsatsi' a bonè xore Lepato o tšwa Maxakala a leba
Bothonga xo kxopela maponò xo mo thusa. Ke xona a boya le bona xa
~~Marumong~~ Xe bale tseleng ba hlakana le ya mong wa xabo, yo o bina
taxaxwe elona Molomo-wa-tau. Byalo a ba botsisa xore ba ya hae.
Ba ~~mmatš~~ xore ba biditswe ke Matsatsi' xo hula Lepato. Molom-wa-
tau o be a tšwa thabeng ya Sealeng xo moxwera wa xaxwe
Mokoélèle. Byalo a ba kxopela xore le ena o rata xo boela moraxo
Marumong. Xemme ba diumela ba meša dibetsa. Byalo aba betsa
xore obe a ka seke a xoma le bona, xomme pelaelo ya xaxwe ke xore
xarate, xore motho yo mong a boae moxwera wa xaxwe Mokoélèle. ~~Mwatōi~~
Are ke rata xo bolaya moxwera waka ka nnoši. Xemme ena
Molomo-wa-tau o be a rwele dila tše batse tše di tšwaxo xo
moxwera wa xaxwe eleng, dikokō, le setukhu sa dikokō le
nama ya diphoōfōlō. Xemme a ba ba tšeo' kamoka ba a ja.

Xe ba Linla sealeng eleng moteng wo morob wa moxa ya Lepato
 Molomo-wa-tau a leba ntlong ya Mokoelêlê. Xomme a tswala
 mobomo wa ntlo ka kotse are etswa Mokoelêlê lehono ke thile xo
 no bolaya. Byalo Mokoelêlê a tseba lentšua la moxwera wa xaxwe.
 Xape le xona a tseba xore ke therešô Molomo-wa-tau o Hile xo
 mmolaya ka xe xe sêšê xo kwetsê xore Matsatsi o biditšê
 bathonga. Xomme Mokoelêlê a tsia mesebe le bora.
 Molomo-wa-tau o be a letetšê xo tswa xa Mokoelêlê. Ke mo
 Mokoelêlê a biditšê mosebe wa xaxwe xo hlaba kotšê ya
 moxwera xo Linla mmeleng wa Molomo-wa-tau. Mokoelêlê a
 tswa le mosadi xo thšaba xe Molomo-wa-tau a xobla la xohwa.
 Mo ntšeng ye batho ba thaba ya Sealeng babe ba sêšê ba tsibile
 Ha xa anamele ke Hile dira. Monna ye mongwe wa xabo Molomo-wa-tau
 a na thaba ya Sealeng. Xe ale xodimo a bona mosadi yo
 mona a thšaba a pepuši nqwana wa xaxwe eleng Mokebeng
 Malesa. (Mokebeng o sa dhoia le byale.) Ke xona a bitšia
 Mosadi. Xe a bitšia Patamedu zaxo Mokebeng Malesa a
 Mokwa ke xona a homola xê a bone sebaka sa xo mo
 khola ka mosebe Byalo Patamedu a ba a hwetsa
 sebaka a hwetsa Mothonga ale ka xodimo xa letšapa.
 Xomme a betšia mosebe wa hlaba lepono ~~am~~ mpa. Mothonga
 a wa wala lase ka metšong a hwela xona. Ke xona
 Patamedu a thšaba le mosadi wa xaxwe. Patamedu
 e be ele moxale xape ele ye moxobng mo Sealeng.

565

SEP 7 - 1942

23

K34/33

Ntwa ya Lepato le Mapulana a xo rapa ke Matsatsi'

1
 Kamaraxo xa ntwa ya Mapono Matsatsi' a rapa Mapulana a
 xo dula thabeng tša Laura le Maxodi. Xe ba fihlile ba aetšwa
 xo hula motse wa mosate Kxopole. Ke xona dira tša rwalwa
 ke Manabe Moratho wa Matsatsi'. Kaxe motse wa mosate o
 a xele ditšwe ka lexora Madira a hlakanetswa Maforong
 a lexora xo thibelwa xo tsena ka motseng. Ka xe manaba a
 tsene bosexo mokxemana Sebakaditsweni a tsira ka
 ntwa a sa tsiwara selo. Xe a fihla lepatelong la kxoro ya
 Mamejela le mokxekolo koko wa xaxwe Mamejela.

Sebakaditsweni a batsa. Sebakaditsweni xore a xome xo ya xo tsiwara
 le Mamejela. Sebakaditsweni a xana. Le Mamejela a xana a batsa
 Mamejela xore o tla sala a thibile sefero xore madira a se
 tsene. Ke xona Sebakaditsweni' a xoma xo ya xo tsiwara thšete.
 Xe ya banna e ke xona madira a Matsatsi' a sitwa xo tsena.

Kaxe ele ntwa ya marumō ya emeletšana xo fihlela boesa.

Ke bosele Kxosi Lepato a namela lebye la kraufswi le motse a
 hlaba mokxosi are xona! xona! xona! Makuba thšweni ka
 leruma. (thšweni ke matho xe xo tšwilwe dira tša se Phalaberura.)
 Ke Kxosi e sa bolela byalo ke xe monna yo mona a šupa Kxosi
 ka sethunya sea ebeng ele sona se tee montwenq.

Ke xona a thunya Kxosi Lepato maoto kamoka ya wela
 fase. Komme kōtō ya seke ya tšiya xo lebanya mašapō

K34/33

Ntwa ya Lepato le Mapulana a xo rapa ke Matsatsi.

1. Kamoraxo xa ntwa ya Mapulana Matsatsi a rapa Mapulana a
 ho dula thabeng tša Leura-lemarodi. Ye ba fihlile ba lae tšona
 xo hula motse wa mosate kxotšwe. Ke xona dira tša rwaalwa
 ke Manabe Moratho wa Matsatsi. Kaxe motse wa mosate o
 a sele ditšwe ka lexora Madira a hlakanetswa-Maparong
 a lexora xo thibelwa xotsena ka motseng. Ka xe manaba a
 tsena bosexo mokxomana Sebakaditšweni a tšwa ka
 ntlong a sa tšwara selo. Xe a fihla lepatelong la kxoro ya
 Motse a xahlana le mokxekolo koko wa xaxwe Mamojela.

Mamojela a batsa Sebakaditšweni xore a xome xo ya xo tšwara
 le kxoro. Sebakaditšweni a xana. Le Mamojela a xana a batsa
 molatso xore o tla sala a thibile sefero xore madira a se
 tsene. Ke xona Sebakaditšweni a xoma xo ya xo tšwara thšete.
~~Xe ya banna e~~ Ke xona madira a Matsatsi a sitwa xotsena.
 Kaxe ele ntwa ya marumo ya emeletšana xo fihlela boesa.

Ke bosele kxosi Lepato a namela lebye la kxoufswi le motse a
 hlaba mokxosi are xona! xona! xona! Makuba thšweni ka
 lerumo. (thšweni ke motho xe xotšwitwe dira ka se Phalaborwa)
 Ke kxosi e sa bolela byalo ke xe monna ya mona a šupa kxosi
 ka sethunya seo ebeng ele sona se tee montwenq.

Ke xona a thunya kxosi Lepato maoto kamoka ya wela
 fase. Komme kōlō ya seke ya tšiya xo lebanya Mašapō

565

K34/33

(24)

Xe madiira a Matsatsi' a bona bathata a fisa lexona la motse
ka molo. Xe motse o e swa xa swa lentlo ya dikomana. Ka xe
boretha ele komana ye tsohle kudu ya sita banna xotsiwa
ka xare xa molo. Komana ya swela ka xare xa ntle.

Xe madiira a Matsatsi' a tlaxile Kxosi' Lepato o iswa
Bobbedu xa Modjadji, xore Kxosi' e sete ya bolawa ke
sethsaba. Ka moraxo Kxosi' ya latwa xore e boele xae
Kxopelwe.

Ntwa ya Komana

Xe Kxosi' e boile ya laela xore xo bethe komana ya
boretha ke mo monna ye manqwe elexe Mathipa a
thema xo betla komana ya boretha. Xe komana boretha e
Batile Kxosi' ya laela xore komana e dumo xo
kibi Matsatsi' xore Kxosi' Lepato o boile Bobbedu xape
komana boretha e tsohle. Lexona dihlaxatsane xoba
bo- mamodumele batle xo bona komana ye nthswa.

(Bo mamodumele ke ba dima elexe batla ba ba hwilexo
ele masoxana xoba banengana elexe ba mesate xoba bana
ba dikxosi.) Ke xona banna kamotla ba naxe baile ba
vata xo bona komana ye nthswa. Ebe ele le bakka la xo
nwa mokxopê elexe metse a marula. Komana ya
lala e dumo boxore kamotla. Xe Kxosi' matsatsi' a ekwa
komana a tlala pelo kudu kudu xore Lepato o a

K34/33

Mmnyatsa ka se dumisa komana e le moratho. Matsi' a
 laela xore monna yo boreng Setekwane wa nana ya Lepato
 eleng ngaka xotla se loka dira. Ke xona Setekwane a
 tla se Matsi' ka se tsebe xore dira di ya ka Lepato.
 Matsi' a laela masoxana xore ba krobakane. Xe Setekwane
 a ba lokile Matsi' a laela Manabe morwadi wa
 dira xore madira a seke a bobaya motso euyya a thope
 fela dikomana. Xe banna ba Matsi' ba phatlalala
 mosate monna yo mong wa Matsi' elexo Motene a
 thaxa se seba banna ba Lepato. Ke xona a hwetsa
 masoxana ale thosong eleng mo dikomana di dumanq
 xona. Xe komana e dutsi' e duma banna ba xoba
 mo Motene a fela a venia dika ka xore nana
 a e banna ba Kxopolwe komana ya duria e a
 lola. Ke lola ke se boela ka xae xore bomamodimede
 ba boele ka mo batswaxo. Ka se banna ba Lepato ba
 sa kwa bose bya komana e nthwa ba tsi'a polelo ya
 Motene xoba polelo fela e sa supexo katsi. Ke xona se
 letsatsi' le sobela Motene a Hoxa a hwetsa xoba
 masoxana le banna ba kwele dika tsatsi'.

Ka se makuba thsweni a nwele mokxope komana
 ya duma kudu kudu. Byalo masoxana a Matsi' a
 thaxa se tla Kxopolwe. Xe ele basexo xore ba lihla
 Kxopolwe.

Xomme ke masoxana a le selene a thoma xo rera thaba ya
Kxosi xo thopa dikomana le xo se bolaye, motho.

Ke xe manabe morwadi wa dira a xana polao ya batho
elexo kamo Kxosi e laets'exo ka lona. Masoxana a bots'a
Manabe xore xe ba sa babe motho xona ba tla bolaya yena
morwadi wa dira. Byalo manabe a durnela xore
dira ts'a xaxwe di ka dira kamo di bonaxo. Xe ba
fihlile Kxau'fswi le motse wa Mosata ba romela
masoxana a mabedi' xo hloa xe ba robets'e ka komaneng.
Ke xe masoxana a hwets'a xobane xaxo o tee a sa
robalaxo. Xomme ba boela xo tsiba dira xore batho ba
robets'a kamoka. Xe madira a fihla monqwe le monqwe
a thaba xo boela xore th'weni yaka. Ke ye, byalo, byalo.
Ke mo bailexo ba bolaya batho ba bantsi'. Ka lona tsatsi'
leo xa hlabiwa le morwa Kxosi' elexo Makhutsane.
Xe hlabiwa le mokxoby mokxalabye ma molobela
Monyela yo o bailexo ba mo hlabiwa ka bohloko xe a ts'aba
bare ke Kxosi' Lepato ka xe a befa e pere mokxopa wa tau.
Xomme ena a ts'aba maala a tswele a o bailexo ba
tsiba ka byang xore a boele bodulong bya ona. Xape o ile
a sexwa ke marumo xe a swara ba mo hlabiwa.
Mamolobela ke supaxo Malekoba mmalo Lewato.
Ka lona tsatsi' leo ba bolaya monna yo o a reng'ke
Sekwato selepe. Ba ripa hoxo ya xaxwe ba bea

Xodimo la komana boretho. Xomme ba thopa komana
 ya hlanka. Ba thopa le moropa wo o bitšwaxo
 Mamatsatsi wo oilexo wa thopywa ke maradimana
 ntweng ya sekxōpō, ba tloxa le wona xo ya Maxakha.a.
 Xe batho ba tsāba komaneng moxale moxolo. Sebakadithšweni
 a tseba xoba ke madira a Matsatsi xomme a tsoxa
 a tsia marumo a xaxwe le mesebe. Ke xona a leba
 thabeng ya sekxōpō xothiba madira ka pela. Xe ba
 Eihla lebo mo bareng mamattomeng kxau tšwi' le thaba ya
 se Sekxōpō ba thoma xo khutsā. Ke xona Sebakadithšweni
 a thoma xo ba batamela. Xe a batarnetsē a betšā mosebe
 wa hlaba monna yo bareng ke Moleka. Ke xona ba
 thšā kamoka, ba šija dilo kamoka tšeo ba di
 thopile. Ka xe Sebakadithšweni' ake nosi' a šitwa xo
 di rwala. Xomme a tloxa a hwetsā lebo a vobala ka
 xe abe a rapile ka xo kitima. Ka baka la xolapa a
 selwa xona. Xe bosele kxosi Lepato a bitšā batho
 ba nana kamoha. Xe ba xobakane bakxomana ba
 thoma xo tsibisa kxosi' xore Sebakadithšweni' xa xona.
 Ke mo kxosi' e boletsē xo xore ke yena a rapile xo mandaba
 xo hula Lepato. Byalo bakxomana ba bokia xore kxosi'
 e oa ke Moratho wa Sebakadithšweni' Masette le
 morwa wa xaxwe Wlamoemi' ba bo la ye.

565

(28)

K34/33

Byalo Kxosi ya bolela xore ake ba se leb pelo mohlomong
 Sebakadithšweni o tšeri leeto. Ye ba sa bolela byalo
 ba kwa menna ya monqwe elexo Setekwane ngaka ya dir
 tsia Matsatsi a bolela xore ~~te~~ xe batho bao elexo madira
 a Matsatsi a tšhlile xae baile ba bexa Kxosi Matsatsi
 xore motho ya monqwe wa bona o hlabilwe tel^o q^o ka Moshe
 elexo Moleka. Ke xona Kxosi Matsatsi o ile a tseba
 mosebhe xore ka wa Sebakadithšweni ka xe a tseba
 mekxwa kamoka ya xa dirwa xa mosebhe mothalaberwa.
 Xommo Matsatsi o bolotse xore mosebhe ke wa
 Sebakadithšweni. Ke xona Kxosi Lepato a thoma xa
 batsa ba xomama xore ke therošo mosebhe ke wa
 Maxala ~~ke~~ marumo Sebakadithšweni. Ye ba dutsi
 ba sa bolela byalo ba kwa naka e lla matxosi' o lla.
 Ye banna ba sa makotse ba bona Sebakadithšweni a
 swell tšwelala masate ka borata le masapa xa rora
 banna kamoka. Ke xona a rora Kxosi xore a lese xa
 boloka batho bao ba bolailwexo ke madira. A bolela xore
 batho ba marumo xa ba bobkwe ba lawa ke
 manong. Xommo Kxosi ya dirwa ka taalo ya
 Sebakadithšweni ka tsatsi le nwa ya sekxipi
 Sebakadithšweni o be a khulwa letxaxa ka mosebhe.
 Sebakadithšweni o be ele yena ^{morwala dirwa tsia Lepato} ~~morwala~~ ka
 Meka.

565

29

K34/33

o be a filwe metxopa ya dingwe ke txosi' Maketele.
 séretō sa marumo: ke sebakadithšweni sebaka le masela-
 manyane, lerumo la nkxaphama motho mpedi' a
 thšaba a šékêri mpōpō.

ke xoxile sekwapa maxometsa (lerumo ke sekwapa)
 Motho ke xo meditse Madikōtōtō ngwana wa bothšomene
 lenana madira ka kōtō, le bona kane. (kōtō lešō).

Leile sekiōpō xa xotsenwi nna ka tsema ka thšaba
 thšipi e ntutsi letšōxō, kawa badimong thabeng ya
 Sekiōpō.

Ke se hlabana se tlodile sa mampa sa
 Mmakoma xa re e ya ntweng re a tlola re ya
 Moanyanyang.

Ke tšile xa kxala rullela ka xoba tša batho mpya ya
 hlatšetsa moruti xa e lale xamatsitše xa Mmakoma
 moratlatti, bana ba Mōka ba dula ba mphatela sediba tra
 nokeng ya Lehlabana.

Ke melao e la moletšē dithamaxa Mōlōtō mmolaya
 puru (tau) serala Mohlang tau e swaraxo Mokoelē.

Ke Moxōbōlimadula a sexa, wa totomala batho ba ka
 xo thšaba. (ho totomala ke xo dula o sa sexi.)

(Di seeta tša Lepōtō ka Motlakxamo Matšōtō wa sebakadithšweni)

O di hweditšē xo Mamoemi morwa wa sebakadithšweni Kxopolwe.

(30)
 SEP 7 - 1942

K34/33

Ntwa ya Sealeng.

Xe Matsatsi a hweditše xoba xothata xo yena le sethsaba xo hula hula thaba ya Sealeng, a tsia leto xo tsoma madira.

Xe ale Bobbedu xa Matsatsi a hlakana le Masetle maratho wa Sebakadithšweni elexo wa thaba ya Kropolwe. Xe ba boledišane Matsatsi a bolela xore o ya Thawetla xa Jewawa (Sewawa) elexo monna wa le Portuguese xo krapela batho ba pphaos ya xaxwe xohula Sealeng. Byalo Masetle a sepela bošera le mosehare xa tla Phalabarwa. Xomme a lihla ka xo tsena ka Sealeng. Xe a lihlile a krobela banna xore a ba botsē xore ba itukisē madira a Matsatsi a e tla. Fie mo Patamedi' Malesa ntwana ya Sealeng ya tumula byang ya ka Masetle xore a ngate tsiba le byang ka xore ke lešera. Byalo Masetle a fetela mosate Kropolwe. Xe a bōditsō Krosi' Lepato ditaba kamoka tsā Matsatsi' le thaba ya Sealeng, Krosi' a bitsā banna xo ya le bona Sealeng xo eletsā Patamedi' le banna Sealeng, Krosi' a laela xore ba tsie dithunya tše nne xo ka banna ba thaba ya Sealeng. Xe Krosi' e lihlile xona ya bitsā pitsō' xo botsā Patamedi' le banna ditaba kamoka. Byalo banna ba thaba ya Sealeng ba botsā Krosi' xore xa ba rate sešera sešunya se ka ba thiba ditsebe xe bathunya. Ba bolela xore bona ba tla lwa ka marumo.

(31)

K34/33

Ke xona Kxosi' ya Hloxa le banna ba Kxopolwe. Xe ba
 tihla xae Kxopolwe' ba thoma xo hlohla lexora ka bof
 bōswa. Ka moraxo xa lebaka le letelele Matsātsi' a
 boya le dira ele mosexare a beta Kxautsi' le thabeng ya
 Sealeng. Xomme mokxosi' wa lla batho ba thsābela
 thabeng. Xe ba beta Sealeng Matsātsi' a sālela moraxo
 a rata xo bolela le Makxōbi wa xaxwe Maleapole.
 Byala a bitsa Maleapole xore a fōlōre thaba ba bōlōlō. Mme
 Maleapole a xana xo fōlōre thaba. Xomme Matsātsi' a bolela
 xore Maleapole a setse a boika, o rata tēla xo bolela le ena.
 Ke xona Maleapole a fōlōre thaba Byala Matsātsi' a
 bolela xore o bōmpha tēla ena Motxalabye xore a thore thabeng
 ya Sealeng o rata xo rera Mererō ya xaxwe. Xe Matsātsi'
 a fōlōre Maleapole a sāla a dula thabeng ya Sealeng.
 Xe Matsātsi' a fōlōle Sēkxōpi' a Kapanya dira tšā
 (Mashogaan) a Jewāna. Ke xona a tšā dira xo tla
 Sealeng. Xomme Matsātsi' a tla le bone xo hula Sealeng.
 Ka xe thaba ya Sealeng e namelwa ka tēla xo tēla, xape ka
 neo (Moratho) a nametsa motho yo mong le sethunya xo
 hiba sebato sa neong. Ke xona dira tšā hōa tšenela
 batho ka xae. Xomme dira tšā wela batho ka seho. Ke mo
 mong Monna yo mongwe yo o leina laxawe alex Moreme a namela
 lebye xo letsā naka ka xe ele mokxwa wa xaxwe xe morumo
 a tsene Sealeng.

K34/33

Byalo monna yo mongwe a mo thunya ka sethunya a
 sa letsa naka ya xo tsibisa batho dira. Xomme madira
 a kxacia naka a thoxa le yona. Xe batho ba thsabeia
 thabeng, monna yola wa sethunya a thoma sethunya.
 Ke mo neo e ilexo ya imelwa ke batho xomme ya robexa.
 Byalo madira a bolaya batho kudu. Batho ba bangwe ba
 hla ka madi a batho ba xehwa xore ba hwetswe eke ba
 hwile. Byalo madira a thoma xetsama ba hlaba ditoto tsä
 batho ka marumo xo hwetsä ba ba sapelaxo. Sa tsatsi le
 Madi a batho a tswa a ela thabeng byalo ka metse a
 neka thatsa ~~ya~~ ya Mmabadika. Xomme batho ba bantsi ba
 thsaba mala thsabeia a tswele ka marumo. Madira a tsä metse
 kamotse ya thaba ya Sealeng. Byalo batho ka thaba ya
 kxopolwe ba bona ka musä. Xomme Sebakadihsweni a
 thoma xo botsa banna ba kxopolwe xore madira a
 Matsatsi a tla pelä xore ba lwele le mang xe ba^{sa} tla
 thabeng ya kxopolwe. Ke xona a thoma xo ema xo ya xo
 ba bitsä. Byalä banna ba Moswara. Sebakadihsweni a
 ntsä selépe xorema banna ba kxopolwe. Byalo ba mo
 lesa a thoxa ka lebelo. Xomme a namela thaba ya
 Maboini. Xomme a letsä naka a hlaba mitxosi are
 le hare le ~~lwele~~^{we} le mang xe le thoxetse kxopolwe.³
 Xomme a thoma xo baroxa kudu kudu.

K34) 33

Xomme ba mokwa xobane ke Sebadithinweni, byalo
 ba ya Kropolwē. Ke xona a fobya thaba ya Maboini
 ka lebelo. Ke a fihla Kropolwē a babetsa xore byalo
 pelo ya xaxwe e thabile. Xosi ya bala xore Sebadithinweni
 a tšie sethunya mme a xana a tšia mesebe le
 marumo le sēlepē sa ntwa. Ke ba fihla Kropolwē
 ba hwetsa xobane motse o a silwe ka masasa. Byalo ba
 kwa sethunya se duma ba xoma. Ke xona a
 bolela xore ba fihle kxautsi le motse ~~wa~~ wa mosate.
 Xomme ba foba. Ke ba fihlile thabeng ya
 Namakxale ba hwetsa batho ba sēsē ba dutši
 xodimela thaba. Byalo ba bolela xore batho ba
 Namakxale ba lobe. Xomme ba ntsa judi xoba ka.
 Xomme judi ya tšōwa ke Ramorullana Makatsi.
 Xomme bona ba bolela xore judi tee eha se bathasē selo,
 ba rata xo namela thaba ya Namakxale. Xomme batho
 bathoma xo kōkōšā mabye, mme madira a
 tšāba xo namela. Ba tšela noka ya Sabate xomme
 bathoma xo kōšā xona. Ke bale xona ba bona batho
 ba bonala ka base xa lebye leo le bitšwaxo Sekhurumel'e.
 Byalo monna yo mongwe a betsa kolo xomme ya tša
 mokxopa wa xomo no o obexo o eperwe ke
 mosadi ya mong, xomme batho barobala xore dikōlō

di se ba bo'aye. Byalo ba hoxa xo boela Thswetta xa
Tewawa. Xomme ka Moraxo Lepato xe a bona xo tšela
xa batho thabeng ya Seakeng a 'Hoxa a ya
Bokxaxa xa Maake xo dula xona. Kxopolwē xa s'ala
batho e se ba bantši. Byalo Matsiši' a romela
Manabe xo dula xona thabeng ya Seakeng. Byalo thaba
ya Thoma xo tšela mello bošexo mo o Manabe ailexo a
boela Sekhōpa.

Mēnšō Xe Lepato ele Kxosi xo kile xa ba le xifalo ya 'Lēišiši'.
Lēišiši la sobela mošexare xomme la thoma xo binabina.
Naledi e a Kxoxa e sale xo sasa ya tšwa boh'aba-tšiši'
ya leba Lieboa. Xomme ka Moraxo xa tšwala sedumedi.
Ka wona ngwaxa ngwaxa wo o Kxosi Lepato o a hwa.
Ngwedi o a sobela xomme wa tšia Sekhōba se se telele.
Mesebe o bo'aya ke nora voheng ya Mokwetsi. Naxa yeo
ebe ele nora ye Kxolo tšudu. Xothwe ke e swerwe ke Hala
ebe e phethoxa xo re mpa ya yona e be ka xodimo.
Mpa ya yona ebe ele ye hūbedu. Xe manong a bona
oohūbedu bya yona a vata xo ja. Byalo e bo'aye e je.
Xe e Kxosē e boele e dule labotse. Ka tšiši le engwe
ke mesebe a tšila belo laa a bona manong xoba
Marodi. Xomme ya mo Kwa ka dšelo xore motho

o a tla ya tsoa ya dula botse, Xothwe noxa yeo
 e be e fetoxa mothathe xoba kwat kota. Je xona
 mesebe a bitla a namela kota yeo xomme ya
 Moloma, xomme a hwela xona hao. Noxa yeo e ile
 ya loma dikxomo tsa mothe yo nlong yo missiven
 leina la xawe e. exo Ramolele. Je xona ~~er~~ era a
 bitsa ba bangwe ba ba-Swen Mo'a (Gravelotte.)
 xomme ba e bo laya ka dithunya. Xothwe eile ya
 ka tsa koloi ya dipholo ke e hwile. Xomme xothwe
 noxa yeo e rometswe (England.)

ke ~~mphele~~ Lepato Merula ekile ya enywa xa bedi
 mo ~~mphele~~ Sebakeng sa xoenywa xa tee. Xomme
 batho ba bitsa kudu diphutl.

Bolweti bya sekotonyane, xohwa Moxale wa marumo
 Sebakadithisveni (small-pox)

Metse a a khahla naxa kamoka Phalaborwa ke xo
 wela Makxola. (Mamotaxa Mnaxo Mollakxomo)
 Dibudi tsa naxa kamoka di bolawa ke bolwetsi bya
 lethoko. (Lethoko ke diso).

Xe Kxosi' Lepato ale Botxaxa Phalaborwa xa ba
 le letsatsi' lako lisa kudu, mme ya hloka pula.
 Matsatsi' a roma Motdeng xe bitsa Kxosi' Lepato xore
 a boele xae xore pula ene ka xe robe xo belaelawa
 xore Lepato o beile letsatsi'. (Letsatsi' ke sehla re seo
 batho ba Kxolwano xore se thibela pula eka sehla re sa
 di'Kxosi'.) Byalo Kxosi' ya belaela xore e ka sete ya
 bona xe Matsatsi' a mo rometse Mathoka. Byalo ba
 Kxolwano ba xapeletsä Kxosi' xore e boele xae. Ke xona Kxosi'
 ya laela xore bakxolwano le morwa Kxosi' Makhusane bae
 ho laela ka Matsikingane. Byalo Matsikingane
 a boela xore Kxosi' eka boela xae. Nomme Kxosi' ya
 kwata ya rata ho bolaya morwe ka lebye.
 Nomme Kxosi' ya laela xore morwe Makhusane a
 boele Phalaborwa le Mamoemi le Mopiti' ho dire
 dipheko xore pula ene. Nomme pula ya sene.
 ka tsatsi' le Makhusane le Mamoemi le Mopiti'
 ba lilexe Phalaborwa ba thsela noka e sena motse.
 Nomme ka moswane ba hwetsä ana le motse.
 Byalo Makhusane a boela Botxaxa ho Kxosi'. Ke
 xona Kxosi' ya laela Makhusane xore a dire
 dire dipheko pula ene. Ke xona le Makhusane
 a boile pula ya na. Kxosi' ya laela xore e

565

(33)

K34/33

e Ha boya ke tona le mabele. Ke xona mabele a
 ba xona, mme kxosi ya boya kxopolewe,
 Xomme byalo Matsisi le Lepato ba dula ka kwano
 Mphato wa Lepato ke Mangana. Xothwe lehong la xawe
 o ile a tsoxa bošexo mme a tswa mlong ma abeng a o tswa
 ke Mamolobela Monale le Mamoemi Malatši.
 Xomme byalo a wela ka tase ya lexaxa mme a
 hwetswa a sa xametsi xodimo xa mme a o bitswa xo
 lemetla. Lepato o ka tsi beke tše thaso a seso xo
 boletwa. Xomme obe a be tswa ka xare xa utlo yeo xo
 thwera ke seruhswe. O be a sa duketsi xo
 bonwa ke bakholo kamocha, baba bexo bale kxole.
 Le billa la xawe le thabeng ya Sealeng. Xomme le tšela
 ka mofala ke xo bonwa menyanya ya dilo tše
 di swa. (Seruhswe ke ntha ya mosadi ya utlo tše
 pedi le mekomo ye mebedi. Xomme xa e dumelele
 xo tsema motho na e se mosadi yo moxolo.)

Ke mota tša Lepato

ka Mottakxoma O di hweditse xo Mamoemi le
 Makhomo. O tswetsi kxopolewe.

565

8/33

Q Malatu

SEP 7 - 1942

38

K34/33

Tsa Kxosi: Makehele.

Makehele o tswetswe Mahubidung o bata-ke tsa xo loma kxomo. ke morwa Meek. Mmorwe ke Ngwanamathipa o be o axile thabeng ya Kripolwe, komme ke yona kxosi ya xo dula pele thabeng ye. Makehele ke yona kxosi ya boxole ya pele naxeng ya Phalaborwa.

Sereto+ ke Makehele naxa ya Sotwe boxosi xa ke a balaelwa, balaelwe more o metse a kxasana.

ke sösörö wa patse morwa mphetseng, xe ke loba Mapono ke a thsöllela, ke swana xe ke nyala Mosale le Ngwanaphure. ke tsiboxo ka kwetsa morwa mphetseng a bo ke phephenyane ya xo loma ka mosela.

Sereto sa Ngwanamathipa.

ke ngwana-mathipa koma ya boötlwe.

Wena o yaxe xa Mathipa motale o boye.

Mathipa le yena ke motale o šelē. (Motale ke pheta ye tala, ke xove mathipa o be ele yo motala byala ka pheta)

565

(89)

K34/33

Basodi ba Matekele

1 Ngwanaphure. Papaxwe ke Phure Malesa o bina Thšweni
Barwedi 1 Mankare 2 Manhlanene

2 Ngwanaphurane. Papaxwe ke Phure o bina Thšweni
Barwa 1 Matsōsi 2 Manabe 3 Lebedi.

3 Ngwanamarakane. Papaxwe Marabane o bina Nōkō.
Morwa 1 Matlaba.

4 Ngwana Mokoelēle. Papaxwe Mokoelēle o bina Nōkō.
Morwa 1 Mōhōrōpōng

5 Ngwanamatlane. Papaxwe ke Madilane o bina Tlou.
Morwa 1 Komatladi Matlatse wa bobedi.

6 Ngwanalibōba. Papaxwe ke Libōba Monyela o bina Nōkō.

7 Barwa 1 Lepato
Barwedi Maserōdi 2 Komatle

7 Ngwanamaie. Papaxwe ke Maie (A) o bina Nōkō
Barwa 1 Rameokana.

8 Masesebe. Papaxwe Masesebe o bina Nōkō.
Barwa 1 Masōle

Barwedi 1 Morukamobe
2 Madira dibe.

K34/33

9 Mokwape. Papaxwe Makatolane o bina Nōki.

Barwa 1 Malahlele 2 Manthš'a

Barwedi 1 Manthšubane

10 Ngwanaramaja Papaxwe Ramaja o bina Tlou.

Barwa 1 Mampye.

Mo basading ba Makekele xo sale le babangwe ba a se sa xopolwaxo xabotsebotse. Xape le mo baneng xo sa setš'e baqo ba se sa xopolwaxo.

Xe kxosi' Makekele a ile a tsia mosadi' wa Mokxōpōng Mojelablakeng a ka Lepato ke xe robe xo le pelaelo ya xove Matsatsi' ke ngwana wa bathoto ba bathoto baxa Maleša elexo Bakxalaka ba bina thšweni'. Le xe kxosi' Makekele a ile a tsia Ngwanaphure ka pela xa Ngwanaphure a ile ke xove Ngwanamotokeli o tla belexa kxosi' ka xona wa leloho la ba Phalaborwa. Ke xona ngwana wa pele Mokxōpōng a hwa. Xe kxosi' ebone xove lapa la xo belexa kxosi' le hwile, xammie motloholo wa Bakxalaka o tla tsia boxosi' a tsia Lepato wa mosadi' yo monyane a mola Mosadi' wa Mokxōpōng ka xe Lepato ele motloholo wa ba bina Nōki. Ke mo Matsatsi' a thomilexo xo hlola Lepato xape a isa pele ka xo dira dintwa le papaxwe Makekele. Re kwele xe Matsatsi' a phatla naka ya Lepato ya xo tsia xo kxosi' Makekele. Byale more tla kwisisa taba yo xabotse.

Utwa ya naka ya Lepato le Matsatsi Makheke a sa phela.

Ke Kxosi Makheke a bona xoba xoba Matsatsi o a
 tshwenya a tsia Naka ya xaxwe ya dira a e la
 Lepato xape eleko naka ya boxosi. Ka tsatsi le lenqete
 Matsatsi a kwa naka e letsa ke Lepato. Xomme a
 tseba xore ke naka ya Mokhalabye. Ke xona a bona
 xoba batho ba tla lemoxa xore Kxosi e rata moratho
 Lepato. Ke xona Matsatsi a bitsa Lepato xore a
 mole naka a bone. Ke Matsatsi a tsere naka
 xo ke Lepato a e phatlalanya. Byalo Lepato a isa
 ditaba xo Kxosi xore naka e phatlilwe. Byalo Kxosi ya
 bokela xore Lepato a tla dira se a se bonaxo. Ke xona
 Lepato a tsia leeto xo ya Bokxaxa xa Mqake xo rapa
 xo dira xo lwa le moxolo. Ke ba Lihlile Phalaborwa a
 ya thabeng xo tsibisa Kxosi. Ke Kxosi e kwele xoba
 Lepato o tswa xo rapa dira ya tsoxa. Ya bokela xore
 Lepato o be a swanetsa xo lwa le Matsatsi a se so xo
 tsibisa Kxosi xore ona le madira a xo hula moxolo.
 Xomme Kxosi ya laela Lepato xo xo misa madira
 a xaxwe xwena lexore ba balatsa madi a sa phela.
 Ke xona ba liwa manaka a ditlou le maledi xore ba
 xore Byalo madira a Lepato a belaela tudu.
 Ke ba lihla mokeng ya Salate ba hwetsa tsemo

K34/33

ya Mashagaan a thaba ya Mamakxale, mme
 ba thoma ho bona thšemo. Ke xona Mashagaan
 yo mongwe wa Mosadi a Hala pelo a ya ho
 bona. Ke a fihlile monna yo mongwe yookina
 laxwe elexo Makwetsa. Komme byalo ba Hoxa ba
 boela xae Bokxana. Komme ke Matsatsi' a kwele
 ho xona xa Madira a Lepato a thoma xohoya
 Lepato.

Makekele o tsia boxosi

Ke Meele a hwile Makekele a rata ho tsia setulo.
 Komme Paane Mapakanye a xana xore xosi' ke yena.
 Byalo thoma ho lwa. Mapakanye a ema le sekhopha
 sa xore. Byalo Makekele a ya thabeng ya Sekhopo ho
 botsa ba Makxolo wa laxwe xore ba motšusē elexo
 Bakxalaka. Byalo Bakxalaka ba tsia Marumo ho lwa ke Paane.
 Byalo Paane a thšabeia Mapulaneng xa Motšana.
 Komme a tsibisa Motšana xore o thšwa a thšaba
 Morolo Makekele. Komme Motšana a botsa Paane
 xore monna xa lwe ka rumo le tee. Ke xona ke Makekele
 a lala ka batho Paane o swaneisē ho lwa ka se a se
 bonako. Ke xona Paane a khopela Motšana xore ~~Paane~~
 xore lerumo le lengwe e ka ba eng.

~~pp 1-82~~K34/ 33 ~~K34/~~

Byalo Mothšana a botsa Paane xore xe a rata yena a
ka moša sehlare sa to thibela pula xore e seke ya na
Phalaborwa. Komme Paane a dumela xore vumoleo a
le amoxela xore alwe le Makekele. Xe xe Paane a tsia
hlare seo a fla a se bea Phalaborwa xore pula e
sele. Xe pula e sat sane Phakekele a romela motha
so Paane ka xe a seise a kwele xore Paane o boile sehiare
se bitšwana letsatsi nateng ya xaxwe. Motha yo o ke
Mathibele. Komme Paane a xana a boela xore moxelo
a ka mmolaya. Byalo Mothšana a boela xore Paane a
boele xae. Paane a dumela xore Mathibele a sepele o fla
molatela. Xe Mathibele a thoxile Paane a roma motho-otee
so thosa sehiare sehlare sa letsatsi xore pula ene.
Ka m... na ngwaxa Paane a boela fase Phalaborwa.
Xe a... a tsibisa kxosi xore o boile. Xe xona
Makekele a laela xore Paane a dule thaberg ya
Serotlwe. Ke xona a siwa naxa ya ka thona ya
Moka ya Lepelle. Komme a laelwa xore xe a
bolaitle phojole tse kxolo o swanetsè so sama
mosate so mopolo, elexo tiou, thotwa, thsindudu,
Nave, Phoxo, Kubui Kxotong, tau, ntwale tse dingwe.

moraxo
fihlile

Ka mottalekxomo (Masweni piphatō)
Di seetla tsia Makekele.

SEP 7 - 1949

Ntwa ya Makxema le Makekele. X34/33

Xe Makekele ele Kxosi a thoma xa bea mellwane ya naxa ya Phalaborwa. Ka thotō ya Borwa naxa e somaka thaba tša Bathsubye baa ba fikweo naxa ke yena le batswa mo batswaxo elexa ba xai a maabu (ke xore ba hlaka naxa.) Ka nqa ya Bohlaba tšatši e ripa ka mahlakane a nota ya Lehlaba le Lepelle.

! Ka nqa ya Bosobelatsatsi e soma ka thaba tša Tisitopa (Gravelotte.) Xomme boxare bya nota tšeo ke naxa ya Makekele. Le dihsaba tše duising xona kamoka ba baša ke yena.

makxema le Makxema a Peditse batho thabeng tša Mapopolo a xa thoxele/rata mašela Phalaborwa ke xe a sētši a kwele bontšing ya batho ba Phalaborwa. Xe ba fikhile xona ba thoma ke tšena mešaneng. Xomme ba mešaneng ba thabela Mosaie di thabeng tše txolo Kxopotive le o Sealeng. Ke Makxema a hutsi metsana ka le bolaya batho le maruc a bona a axa moraka thabeng tša Makxema xore a txone le tšwa masolo ka bo kxaušisi. Xe Kxosi e kwele tša moraka wa Makxema naxeng ya xaxwe a biša pišō ye txolo. Xomme maxoro a Kxobanana kamoka. Kxosi ya tšibiša batho xore naxa e tšenetsive ke toši elexa

K34/33

Makxema. Ya bolela gore mahlaba tšweni a
 swaneise xo tšia marumo xo lwa le makxema.
 Ke xona phabala ya lla mokxosi wa blabixwa
 banna kamoka ba tšwa. Ke ba fihlile baroma
 banna ba mabelo xo ya xo bona masasa wa
 makxema. Xomme banna bao ba ya xomme ba nwetša
 makxema a sa tšoxa, mme xo besixwa nama ya
 motho mo xhile xhile dibesong. Masoxana ao a be
 a laetswe xo fihla kxauswi' gore makxema a a
 bone, mme a ba rakadiše xmine bona ba tšabele
 madireng a bona ao a dirilexo mota gore xe
 makxema a fihle fihle motocieng wa lesatka a
 wele gore na madira a Makebele. Ke xona xe
 makxema a bona masoxana a tla, a thoma
 ke botsana gore mmantata ke dutši' e tla. Ke xe
 makxema kamoka a mamele fase xo topa dilepè.
 Ke masoxana a bona xoba babonwi' ke
 makxema oa thoma xo tšaba. Ke xona mošan a ya
 makxema elexo Seabi'-sa makxema a thoma
 xo laela madira gore nama e sete ya tšoxa.
 Xomme mokxosi wa makxema walla bašša
 dilepè kamoka le marumo na rakadiša mmantata
 ke dutši'. Byalo masoxana a tšabele madireng
 a xabo. Ke makxema a fihla xona ~~madira~~ madira

K34/33

a tsoxa base xe wela matxema xodimo a mesebe:
 ke xona matxema a bolaxwa la širo ke ba-Phalaborwa
 komme xe ba ya mesaseng ba hwetsa le mathopywa
 a batho, bao babero ba beilwe xore ba tla bolawa.

[Ma mesaseng xobe ke setse ena Seabi' Kxosana ya
 tlakxema, ke re ena a thsaba xe a bone xore madira
 a xaxwe a sedile. Xothwe Seabi' o be a eperemoxopa
 wa pitsi ya hlaxa. Xothaxa hoxong xo tihla txaveng,
 xomme batho bao ba xothwura babe ba ripilwe
 menwanaya matsaxo. Xe xothopilwe batho, xomme o a
 rata xommolana o ripilwa menwana wa beswa.

Xe o sena Matkhura ka bolawe, o xwanetsa o

Swanetse.

thsahile

Swanetse xothwelwa xore a none. Xe Seabi' a
 thsaba xo tihla Thsuobye ka Sai. Xomme a tihla
 masemong a hwetsa monna yo monwe a theile molabo
 xo tanya mebotla. Monna yo o be a rebala masemong
 le mosadi wa xaxwe le bana ka xe le leho xo sa dirwa
 oyo. Seabi' o be a lapile ka xo tihlana, xape ana le
 tala ye xolo. Ke xona a dira maano a dula
 base xore a khutse xore letsatsi le ditete o bolae
 monna yo ka xe molakela. Xe letsatsi le ditetsa a
 ya mola xo theilwexo moutlo wa mebutla. O thoma xo
 wa byalo ka mmutha. Xomme a thesa molabo ka
 thate. Xe a dutsi a e tisa mmutha bana ba monna

yalo ba mokwa. Ba batsa papabana zere mmutha
 o a lla. Komme monna a tšwa ka sethaping a se
 a swara seb. Xe a fihla a hwetsa molaba o emi
 xe a batamela letxema seabi' a morema ka sepe
 a wela fase. Byalo seabi sa Makrema a rija serope
 a tšwa ka sona. Byalo masadi a thabexa xe monna a
 sa boe. Xe monna a molatela xe a fihla a kwetsa monna
 a hwele madi a ela. Xe monna a thšaba le xo hlabo
 mokosi. Xe batho ba fihla ba kwetsa koba o bolailwe ke
 makrema. Komme mokosi' wa lla batho bathšabela
 ditšabang. Komme ka moraxo ka fihla batho bas ba
 tšwaxo. Makhehele ba bolala zere ke seabi' kosi' ga
 Makhehele o thšabile mothlang makrema a tšelang
 Phalabane.

Lothwa Makrema abe ana letsela ye ngwe ya xo
 bona mutho yo a khotilexo. Xe a fihla ke a hwetsa
 kobane a thšabilwe ke batho komme batho bas ba
 khutite. Abe a thakana to tsoma nro ditšabang.
 Byalo yomong leyo mong wa letxema a xoeletsē ka lentšin
 lelexo are (Leb ka to nka morōka.!) Bya morōka
 o ha tsosa are ka nka nka nka ke nna morōka
 ke lano! Komme yo mong a letole are Xe ebe ele
 nna ke be ke hare tuu! Komme yo mongwe le ena are

Lo re tuu wa thšabanq; Byab mungwe are. Ina kerile
 tuu. 'komme yo mungwe are. Ke xona lo re tuu xo
 a realo'. Ke xona matxema a tla ema xo lihlela
 barotla ba kutlana utullana kamotla xabona.
 Ke xona ba ba bolaya kamotla. Komme polebo yeo xo-
 tšwe ebe e dirwa ke basadi' ba barotla ke ba khutše matxema.

Motxalabye maphušeletše mapame wa Matxusane le letxema

ka tsatsi le lengwe ke Maphušeletše a sepela a hwetša
 letxema la monna le mosadi' bale ka xawe xa veta
 ba bolaya dihlapu. Ke a lihla kxanswi' a bonwa
 ke ~~la~~ la monna. Komme lona ba la botsa mosadi
 nora ~~la~~ ke dutš' yata ke ye. Byab mosadi' a
 letla are o tla modirang ngwana a batho. Ke
 Maphušeletše a ekwa tsēō a thoma xo thšaba.
 Komme letxema la tsia sēlēpē la maratadišā. Byab
 ke a bona xabane thabeng tsā mapotēne' ke kxole a
 ka se lihle a namela more lesa mmioni; Byab
 letxema la letā ka fase le kitima le sēlēpē.
 Ke le litile a šala a lōxa a thšaba. Ke xona
 a polaxa. (Seripa se se tšerwe ke Matxusane)

(Tšē dingwe ka Motlalekxomo.) (Di seetla.)

Ntwa ya Mabekele le Matsille wa Tswetta

Ka moraxo xa ntwa ya Matxema xwaba le tlala ye
Kxolo Phalaborwa. Xomme batho ba thoma xo ya le
dinaxa tše dingwe xo tsoma tsā xa ja. Xomme ke xona
le ba lapa la Kxosi Mabekele ba thoma xo sepela le
dinaxa xo tsoma mabele elexo xo šaba xoba xo reka
ka malepe xoba manaka a ditlou.

Xomme basadi ba Kxosi ba Eihla Tswetta xa Kxosi
Matsille. Xe bale xona Kxosi Matsille a xanypxa
moxatsā Kxosi Mabekele elexo Ngwanamadilane. A
laela basadi baxaxwe xore mohlantš basadi ba Phalaborwa
ba be ~~ba~~ ba mo thopele yena. Ka moraxo xo lebata
basadi ba Mabekele ba boela Tswetta. Xenna
Matsille a laela xore mosadi Ngwanamadilane a thopywe.
Xomme xwa dirwa byalo. Xe basadi ba Mabekele
ba bona the thōpō ya Masadi wa Kxosi ba lla xore
Kxosi o lla ba bolaya. Xomme Matsille a babatsā xore
Mabekele ke morōtša a lla sete a dira selo. Xe ba
Eihla xae ba beela Kxosi ditaba kamotša. Ke xona
Kxosi ya befelwa xaxolo. Xomme moKxosi wa lla batho
kamotša ba naxa ba Kxobakana. Xomme Kxosi ya
bolela xore leratetšo le lengwe la sebešō sa mosate
le thopilwe. Xomme makuba thšweni ka lerumo ba

K34/33

Kkopela Xove Xhosi e ba Sipe Xove ke e fe Xoro ya xo
 thopa ratišo la Mosate. Ke Xona Xhosi ya Xheha
 Sebakadithšweni Xove a rwale dira xo di isa xa
 Matsitle. Xomme Sebakadithšweni a epešwa meXopa
 ya dinkwe ka pele le morao. Xomme Xhosi ya ošela
 Xove le yona xa e sale e swaneše xo ya direng. Xomme
 MeXosi wa dira walla Xomme meXwama ya tšala le
 Mesebe. (MeXwama ke meXotta wa thšweni wa xo
 rwala Mesebe ya bothoši.) Xomme se dira di tšoxa
 Kxopelwe tša isa mahlo behlabatsiši. Xomme ka
 Moratš^{xe tš} tša phetšoxwa tša leba leboa. Bontši bya
 bobo / banna ~~bo~~ sa tšebe Xove dira di ya Xae. Xomme
 ba thšela Lehlaba. (LeTaba.) Xomme tša wea nošeng
 ya Lehlabana. Xomme tša tšhla Tšwella xa Xhosi
 Matsitle yoo motše wa Xaxwe o bešo e ašilwe
 lebotšing la noka ya Lehlabana. Xe matsitle a ošna
 dira di tšwelela a tšeba Xoba ke dira tša Makenetele
 di lata Mosadi wa Xaxwe. Xomme matsitle a
 hlabela setšhaba sa Xaxwe meXosi wa dira.
 Xomme dira tša Sebakadithšweni xa di a ka
 tša hula kosexo ka Xe di thšabile xo se tšebe xa
 difero tša motše wa Matsitle. Ke Xona ya
 makuba thšweni ya swarana le madira a Matsitle

K34/33

Xomme xe e swarane Makuba thšweni a hwetsa
 xole boima. Banna baxa Matsitle ba kxarametsa
 madira a Makekele morano sekhoba sa Kobetsa
 lebye xa bedi. Xomme xe kxosi Makekele a lebekela
 banna baxaxwe a hwetsa xobane Sebakadithšweni
 xa xona. Xomme a thoma xo isa matilo xo madira
 a Matsitle. Ke xona a bona Sebakadithšweni
 a le xare ka madira moo a phemato ita lebye le
 le job xe madira a tsoma xo mo hlabakha marumo.
 Xomme Makekele a ~~na~~ hlabela Makuba-thšweni
 mokxosi xore Sebakadithšweni a sethe a ba a
 bolawa ke Manaba. Ke xona noko ya hlama xo
 thusa Morwadi wa dira. Xe Manaba a bona
 xobane. ~~so~~ Makekele o boile ka bothata ba thoma
 xo thsaba. Sebakadithšweni sekwapa (lerumo) sa
 dula xodimo xa bxosi Matsitle. Byalo banna ba
 Matsitle ba thoma xo bamoloxa. Xomme mosebe wa
 dula xodimo xa Morathe wa Matsitle ele wa
 Sebakadithšweni. Xomme byab ba la Matsitle ba
 thoma xo dulwa ke sekwapa xodimo. Makekele
 a laela xove xe mosadi a hweditšwe a sethe a
 bolawa. Xomme a hwetswa ka atlong le
 basadi ba xa Matsitle, a mitšethswa ntle

komme basadi kamoka ba/motse ba bolawa
 le banna bao babexo ba khutile. Le motse wa
 fiswa ha mollo. Ba xa makebele ba boela xae
 kamoka. Komme ke bale Mokeng ya Lehlabana
 ba fata sediba xore ba hatswetse lerumo la
 Sebakadithsweni madi' ka xare xore a nwe.

Ke mo re kwa Sebakadithsweni are ÷
 ke sitile xa krala rulela ka xoba tsä batho
 Mpya ya hatsä morithg xae lala.
 xa Matsile wa mmakoma moratlali.

Bona ba nti ba dula ~~ba dula~~ ba mphatela
 sediba ka mokeng ya Lehlabana.

ba nwea. Ke ~~ba nwea~~ Sebakadithsweni metsi' a
 madi madi xore tswa lerumong ke xore Sebakadi-
 thsweni a seke a tsewa ke leriti' la
 madi a batho. Ke xore a xaka.

Di seetla tsä makebele.

ka motlaetxomo.

565

8/33

Mabetsi

K34/33

14/9/42

(53)

Mthwa ya Maketele le mapono a Mabulukutu.

Mabulukutu ke marua Manutuze. Xothwe Manutuze ke ye nyanqwe wa Manduna a Thata. Xe Mosilitasi a thaxa Zululand obe a latelwa ke Mabulukutu. Xomme ena a foloxela Pose. Ke yena papaxo Mabulukutu. Ka xe ebe ele batho ba xotsoma modula le maruo ba rata xo hula Maketele. Ke xona mapono ba hula Maketele. Xomme ba bolaya batho ba bantsi. Mo xo huleng xa bona ba thopa lerumola Maketele la ditshantō. Xothwe xe bale xae lerumola ba direla mehlola. Ka mehla xe boesa ba hwetsa lerumo la Kxosi le dutsi kurong ya Mapono moe sa tukaxo mollo wa moxolo. Banna ba Mapono ba tsibisa Kxosi Mabulukutu xoe bona ba bona mehlola ka mehla o a odirwaxo ke lerumola Maketele. Xe Mabulukutu a hweditse taba yea ya lerumo a laela xoe lerumo le bo setšwe xae xo Maketele. Ke xona lerumola iswa xo Maketele. Mo ntweng ye batho ba bantsi ba ile ba thopywa, banna le ba sadi ba bantsi. Byalo Maketele a thoma no loba Mapono ka manaka a ditlou le matepe le ka mesela ya ditshokong. Xomme byalo mapono a thoma xakwana le Maketele. Xothwe lerumo le lebe le na le maselamose a xo tswa Tswella. Xe Mapono a tsama a hula dinaxa tse dingwe ase sahlwa a hula Maketele. Ke ka tsela yea mahhushane a iswaxo xona xo lelwa ke mapono.

Monna wa lepono o bolawa ke thaba ya Kxōpōlwē.
 Xe ntwa ya Mapono a xa Mabulututu e dutši e
 swarane le Matetele mo thabeng ya Kxōpōlwē monna yo
 mong wa lepono a rata xo namela thaba ka moraxo
 kamo xo bitšwaxo Serading. (Seradi ke xore lebye la xo
 thedimosia tundi kudu.) Xomme a tsia marumo
 a xaxwe a mabedi a a hlomela theteng. Ke xona
 a thoma xo namela a xopōtšē xo hula basadi' bao baleng
 ka xodimo xa thaba moo xo seng motho wa monna.
 Serading ke thotō ye ngwe ye mpe kudu ya thaba ya
 Kxōpōlwē. Ke xona lepono a soma mosomo wo mothata.
 Ke ale kxau swi le fao batho baleng xona ke are ke swara
 thaaabe ya more ~~xo~~ xore a tswelele ruri, mme thaaabe
 ya phamoxa. Xomme a ya na yo fase moo ailexo a
 hwelela mpe. More wo c bare ke mofa. Le byalo o sale xona.
 Ke xona mohleng lerumo la kxosi' le thopixwaxo.
 Xe ntwa ya Mapono e lwexwa le banna ka marumo
 le mesebe, basadi' ba be ba lwa ka maswika a
 maxoko a a tswaxo xodimo xa thaba. Matetele ke yena
 wa xolwa ntwa ya Mapono. Xomme ke xo palanwa
 xo bonata ele ka 1800 ke Matetele a busa.

Makekele le Mmathsipi.

Ke Makekele ele Kxosi o hile a tsia leeto la xo ya Tswella xa ngaka ye e bitswaxo Mmathsipi. O ile a ya le morwa Matsatsi. Xothwe Makekele o be a rutilwe boselamose bya xo betsa kota ke a bona mapono. Ke ka tsela yeo lerumo la xaxwe le tlabaxo mapono.

Makekele le Ngaka ya baboi

Ke Makekele ele Kxosi a thoma xo dira buso ye mpe Xothwe ke xo hwile motho mo naxeng Makekele o be a bitsa Ngaka Monyeleka. Monyeleka ebe ele ngaka ya baboi. O be a bitswa xomme a supywa motho yo eleng Moloi. Motho yo a xanetsa o be a siwa more koba sehlare sehlare se bitswaxo Mavéo. Motho yo wa moloi o siwa " sehlare a senwe. Xomme o Ha bexwa tsatsina letsatsi kamoka. Xomme ka moraxo ba bone motho yola a bolela ditaba tsa xo Haba batho. Motengwe a eja meriri ya xaxwe. Xomme byale ke tta laelwa batho xove ba mo sware a bolawe. Xothwe xobe xona le poledisano pele ya Monyeleka le moloi koba baboi. Poledisano ke ye - Monyeleka o botsisa moloi ke nna mang. Phetolo - ke wena moxonta batho lehone o hile xo phonta nna. Ke motho a ka sitwa ke

xe tsetola ka mantšu a :- ke wena mphonta batho lebona o hile xe phonta nna yomme a bolela mantšu a seke. Ke xona ke moloji.

Mgaka ya baboi ebe e laola batho kxole le motse xore moloji a tle a sexiwe dihlare tsä kxosi boše. Moo babeng ba bolaelwa xona baboi ba Makekele xe bitswa Sexoteng ka baboi. Xothwe xobe xona le sediba xona. Ke xona batho ba kxosi Makekele ba phidile ka doifo ye kxole.

Tlala ya Maselaxanye

Maselaxanye ke monna yo abexo a dula thabeng tsä Mapotene. Xe Makekele ele kxosi xwana xwa ba le tlala

^{Kxole yomme tswetla} / ye ke [redacted] yomme Makekele a roma batho xe wa [redacted] / Tswetla [redacted] sela tlala. Xe batho ba Makekele ba

leta ka Matsätsi Maselaxanye a fo ba xe eletsä are leya kae le siayo Mokoto-monyane. Byala banna ba Makekele ba tsiba kxosi xore makehla xe ba leta

Mapotene Maselaxanye a ba bošä xore ba ya itae ba siä Mokoto-monyane elexe yena. Xothwe yena obe a phela ka dinamia tsä dihlare tsä xe tšwa xe Mokxalabye Mathipa.

Ke xona kxosi ya laela Mathipa xore a se sa ja

Maselaxanye dinama. ka tsatsi le lengwe
 Maselaxanye a ya to Mathipa. a hwets'a
 ka xae to se motlo. Komme bana ba mntš'a xore
 banna baile to sexanya thotlwa. ke xona a ba
 lata a ba hwets'a ba sa e sexanya. Byalo
 Mathipa a bots'a banna xore to sete kwaba lectee a
 fano Maselaxanye nama le xaele sekxopa sa phofofo.
 Ke xona kamota ba tima Maselaxanye nama ya
 thotlwa. Komme Maselaxanye a tloxa to boela xae.
 le a fihlile a sitwa to namela thaba komme a
 hwela xona tso a bolawa ke tala.

Tlala ya Nyankwayo.

Xe to wele tlala yeo e bitšwaxo tala ya Nyankwayo
 Makekele a isa tšaxetsedi ya xaxwe Maboyane xoreka
 dinama ts'a ditlou, di thotlwa, dikubu, le di nare, komme
 Makekele a tšwa nama ke motxwenyana waxaxwe
 to fihlela tala e feta. Nyankwayo e be ele motšomi.
 o be a dutš'i ka mose ka Lehlaba.

565

(58)

K34/33

Mmathšobahlaxa . le Maketele.

Mmathšobahlaxa ebe~~t~~ ele motseta wa kxosi' Matetele.
Xomme o ile a liwa masela a xo epeša bahlabane
bya ka bo Sebakadithšweni. Xomme masela ao a be
a tatetšwa mmele wa mohlalani xore mesebe ē sete
ya kihla mmeleng waxaxwe. Masela ao a ile a
be wa ke Mmathšobahlaxa. Ke xona a bolela ka
sešexong. Xomme Mmathšobahlaxa a bōtšwa xore a
uthše masadi' elexo kxaetsadi' ya xaxwe xo lefa.
Xomme a dira byalo.

Maketele o tsia Ngwanamadilane

Ke Maketele ele kxosi' a ya xa Madilane melepye
xore ba mo fe masadi' wa xo lefa Makxolo waxaxwe
Mošolwane yoo a ilexo a bolelwa ke Maxadimana
ka baka la kxosi' ya Melepye Mokhomole a hlopile
koma. Xomme Madilane a uthša morwedi
Ngwanamadilane a fa Maketele.

Morena Tumas (Thomas) le Mabekele.

Mabekele xe ele Kxosi o ile a tswelwa ke ba Basweu
 xove ona le ~~manaka~~ manaka a ditlou le tsē dingwe.
 Xomme a etelwa ka tsātsi le lenqwe ke le (Portuguese)
 le le bitšwaxe Tumas Xomme Tumas ke xore Thomas.
 Byalo ena a tšhla thabeng ya Kxopōlwē a dikoloxa
 le motse wa Mosate a tsoma manaka a ditlou.
 Byalo a botsā Kxosi' xore xe esa mofe manaka o Ha
 thoma thaba ka sethunya. Byalo Kxosi' ya tsena ka
 ntlong ya nthā lenaka ya mofa. Xomme ka mose
 a bawwa xape a dira byalo. Xomme le xona ya
 nthā lenaka ya mofa. Xomme byalo byalo.
 Xe Kxosi' e bona xoba manaka a a tšela ka tsātsi
 le lenqwe ya xana le mofa. Ke xona Tumas a
 thunya thaba Xomme thaba ya sethe ya Kxerexa.
 Byalo Tumas xe a bona xobane maano a xaxwe a
 sedile a se sa tla.

Pula ya Seseanexilwexo le leho la Mabekele.

Xe Mabekele ele Makhabye xwana pula ye
 Kxolo kudu ku. Xomme xe mabele a xona

Makehele a botsisa batho xore ngwaxa wo o
bitswang. Xomme ba fetola kxosi xore xa ba tsebe.
ke xona a ba botsa xore ke ngwaxa wa seanexilwe.
Byab batho ba botsisa kxosi xore ke xoreng xe a reab.
Xomme a ba fetola ka xore se se bexo seanexilwe se
ho sithwe ke xona pula e swanetsa xona.

Xomme xe mabele ele a mantsi mme kxosi ya
a hwa. Makehele e hwile thabeng ya kxopolwe. Lebitla
laxawe le felo xotee le maxosi ka mota thabeng ya
Sealeng. Xape felo xao ke bitswa badimong. Xomme
ke a etelwa ka mabana a menyanya. Le ke xona le
dikomelole, ke iswa diloba xona ke ba mosate.
Mphatho wa kxosi Makehele ke Masweni.

Ditserwi ko motlakxomo Mahomo Malatsi

Motixolo wa Sebakadithsweni

J. M. Malatsi (Mphatho Lenala)

Krasa: Mosölwane

Mosölwane ke mowa Krasane

Mmaka Mosölwane ke Ngwanamaleša Obina Tšweni.

Basadi ba Mosölwane

1 Ngwanamaleša papaxo Ngwanamaleša ke Moleša.
Barwa 1 Meele

2 Ngwana seemela papaxwe ke Seemela obina Tšwa
Barwa 1 Ramatladi 2 Maie.

komme ba bangwe xa ba sa xapolwa. Komme ke
Krasane a hwile Mosölwane a tšia setulo. Ke a
basadi ba Phalaborwa xa direxa xo Motšomole Krasane
ya nana ya Belepya me xa bitšwaxo Šopare a tšia
komme ba xwera. Komme ka se kama ele manyanya
a nana ba bathong ba Basa, ke nana mehlang e tšwaxo
ke tšwa tšwa tšwa bya batho. Batho ba ebe ele ba tšilexa
xo bana ke kama e tšwa. Xape bangwe babe ba tšile xo bana
ke bana ba bana ba tšwa. Komme ba xwera ba ya
hokeng xo hlapa. Byale ke Moriyana Ngwanangwale
Mhohoi a ya le bana. Ka se ele molao xwe mehlang
ba xwera ba tšwaxo Moriyana e swanets'e xo bolaiwa
komme ba xa Motšomole ba xana komme ba bolala
xwe bana ya bana xae bolaiwi ka diatla.
komme e tšwa tšwa ke metse a puka yee

565

K34/33

(62)

Kgosana Mokomole a tla e nesa. Byalo batho
 ba tloxa ke ba tloxa baseho pula yana. Komme
 metse a tloxa Ngwanangwale ya mo tloxa tso
 basadi ba tloxa metse tona. Byalo mosadi yo
 mongwe a tloxa moteng xa metse. Ke a
 tloxa a hwetsa Monyana e dutsi fao ba xang
 metse. Byalo a tloxa. Ke a tloxa xae a batsa
 monna tse o hwila aha seka a phela. Byalo
 monna a tloxa banna tse mosadi o bone seho
 ha moteng xape xa rate jo batsa motso. Ke ba fihla
 ba hwetsa tse mosadi o bone Monyana ya banna.
 Byalo banna ba bolela tse Mokomole o
 hlodisa tona. Komme ba batsa tsoxi ya
 Manana elexo Maxadimana. Byalo yona a hela
 tse Mokomole le sethsaba se bolawe. Komme
 madira ke a tloxa Sapare ba hwetsa tse
 Mokomole le sethsaba ba kwele jo tla xa Maxadimana
 ba tloxa tse sealong jo tsoxi Mosolwane. Komme
 Mosolwane o ba file jo dula thabeng ya Namatxale.
 Ke ba fihla jo tsoxi Mosolwane ke ke ba kwele tse
 baile tona ka bakhetolo bao baile ba sitwa
 jo tloxa Sapare xape ba bolailwera tse
 Maxadimana, Mosolwane a tona le Mokomole
 le sethsaba tse xa rate jo bolawe.

(63)

K34/33

Komme a botsa Maxadimana xore. Mokxomole ke
 Mosadi wa xaxwe ke xona ka kxone xore a neelwe
 Madira wobolaya. Byalo bona ba fetela Bohlabatsatsi.
 Komme ka morao ka Matsatsi a se nakae, mokxosi
 wa lla xore Maxadimana a boa. Komme batho ba
 thisabela thabeng ya Sealeng. Ke xo sa bonale xo
 tšwelela ka bona batho ba nyatsa xore polelo ebe ele
 ya lefela. Monna yo mong eleng Mokxomana wa
 Kxosi Malefiso Mojela a bitsa Kxosi Mosölwane
 ko nwa Mokxopê. Ke ba diletsi ko nwa Mokxopê
 Madira a ba dikanetsa leboqo. Byalo ba khabelana
 Mokxosi wa xore kxomo yela ba beng ba e soma ba
 e kweditšê. Komme ke batho bale thabeng ba bona xore
 Kxosi e swerwe. Komme ba tsibisša morwa Meele xore
 Kxosi e thopilwe ke Madira. Komme Meele a ntsa
 some la dikxomo xo lopolla Kxosi Mosölwane. Komme
 ba xana. A boša a ntsa lesome le metsi ye
 mehlana. Ba xana. A ntsa masome a inabedi.
 Komme ba xana xo mofa Kxosi. Byalo Kxosi ya
 Kxopela xore e dumelwe xo bolela le morwa Meele. Ke
 xona ba mo dumelela. Komme a laela xore Meele
 a folexe thaba a tle xo bolela le yena. Komme ke
 a thile Kxosi ya tšwa xore ka dira xo dula
 theko le Meele. Komme Mosölwane a laela xore

a lese xo senya dikromo kxosi aethapixwi
xo šupa xore ke mota Mosälwane o tla bolawa
ke madira. Xomme o thoma xo laela morwa
dilo kamoka tsä boxosi. Byalo a laelana le
morwa wa xaxwe xore a šale. Xabotse.

Xe ba feditsä xo laelana meelee a batsä banna
ba Maxadimana xore ba sete ba leha xo bolaya
kxosi. Mosälwane ka lerumo. Ba bobo kxosi ka xo
tlenma moxolo ka letswa xoba kenti. A bolela xore
xa xabo diaila kxosi xa e hlabye ka lerumo.
Byalo bona ba fetala xore ba kwele poleb ya xaxwe
ba tla dira kamo a ba kxopetseng ka xona.
Ke xona ba tsia lesela ba tlenma molala wa
kxosi kamama ba mmolaya. Xomme ba thoxa
ba masia a hwile šao. Byalo Meele a laela
xore kxosi e bolotwe thabeng ya Sealeng.
Xomme o bolokilwe le dikxosi kamoka xona.
Mosälwane ka aita a busa tudu ka baka
la xo bolawa ke Madira. Xothwe miehlang ya
pušo ya xaxwe Phalaborwa ebe ek naxa ya
puša mienyaxa kamoka. Xape xobe xo xaxwa
nyoba yeo e bitswa xo mmobaloka elexo nyoba
ya xo dira. Xe Mosälwane a hwile Meele
a lokolla se thšaba sa xa Mokromole xo

565

(65)

K34/33

boela xae šapare moe re kwelexo xe kxosi
 Makekele a tsoma tefo ya Mosōlwane ka
 Motho Uqwanamadilane - Xonme xa sale tše
 dia dingwe tsā Mosōlwane di sa hwetswa

ševeto ke Mosōlwane mosōlo wa mpya xa ke
 lewe ke siwa dibibing. (Dibibing ke fele
 fao phoofōlo e bolawa Kona.)

ka mahemo Motlaekromo Malatsi

8/33

malatsi.

Tša Kxosi Meele.

66

14/4/42

134/33

Meele ke ngwana wa Mošölwane.

Mmaxo Meele ke Ngwanamalesa o bina Tšiweni. Xe Mošölwane
a bolailwe ke Maxadimana Meele xe a tšia setulo
Ramatladi a xana xore kxosi ebe yena. Meele o tswetsiwe
thabeng ya Sealeng.

Sereto: ke Meele kela a basotwe. Meele ke tswana xo ela šatö
xa se lešö ke la bo Ramatladi a thobela.

sereto sa Ngwanamalesa. Ke ngwanamalesa kxolo le bapala.
ke ba mohubedula pelebele, Mohubedu tloxa nameng
nama tša kela reja wena.

Basadi ba kxosi Meele ke bana ba bona.

- 1 Matsie Ngwanamathipa papaxwe ke Mathipa o bina Nötö
Barwa 1 Diköbè 2 Maketele
- 2 Ngwanarapeolane papaxwe ke Molewa o bina Tšiweni
Barwa 1 Tšalabyane
Barwedi 1 Maboyane
- 3 Ngwanamalesa papaxwe papaxwe ke thontke o bina Tšiweni
Barwa 1 Poane 1 Mapalakanye.

(67)

K34/33

4 Mamoletwa papaxwe ke Thonke obina Thšweni'

Barwa 1 Sebokadithšweni 2 Masetle 3 Mopana

Basadi 1 Ngwanameele

5 Ngwanabaloi papaxwe ke Baloi obina Thšweni'.

Barwa 1 Motho-o-tee

6 Ngwanamathipa Mathipa obina Ntšo

Barwa 1 Ramatladi 2 Mathome 3 Maie.

Basadi ba bangwe ba Meele xa ba sa tsebywa.

Mat Meele le setulo sa xaxwe.

Xe Mosotwane a hwile Ramatladi a rata xo tsia
boxosi. Xomme a lwa le meeie moxolo wa xaxwe.

Xomme meeie a thsaba thabeng ya Sealeng xo ya
Mahobedung. Xomme Ramatladi a dula thabeng
ya Kropotwe. Byalo Meele a busa Mahobedung
Xomme Ramatladi a sala a busa Kropotwe le
Sealeng. Xe Meele a le Mahubedung a tša tona

ya boxwera. Xomme Ramatladi a rapa banna
ba xaxwe xo ya xo hula Meele. Xe banna bale

tsileng ele bošero sa le seb mo xo bišwato

Mohlarong. (Mohlaro ke more o moxolo) byalo ba
bona monna yo mongwe a bišwato Sethompo.

Xomme Sethompo o be a epere lethebo la ntšwe.

Xe banna ba Ramatladi' ba bona lenaxa ba
 kopola xore ke kxosi Meele. Ke xona ba bolaya
 S'ethampo. Byalo ba zeta xo ya Phahubedung. Xeba
 khiblile xona ba kwetsa nonyana xoba Nkotsi' ele
 kxakala e bina mosebetso. Nkotsi' ke leina la
 Nonyana ekxo koma ya boxweng, komme madira
 a Ramatladi' a bolaya batho le Nonyana xape le
 bona boxwera. Komme xe ba boetsi' xae kxodlwe' kxosi
 Meele a tsibisa banna kamoka ba xaxwe seo se
 dirilwexo ke Ramatladi' xe a bolale Nonyana yeo-
 ele xo koma. Ke xona morwa kxosi Meele ekxo Dikobe
 Moxolo wa Maketele morwa Meele yo moxolo a kopela
 xore ~~Meele~~ a modumelele xore yena a lwe le Ramatladi-
 ke xona a modumelele. Dikobe a thoxa a ya la
 Mothsana xo rapa ba-Hlakano. Xeba-Hlakano ba
 kwele xore Ramatladi' o bolale koma ya boxwera
 Ngwanangwale. Nkotsi' Nonyana ba befelwa kudu
 kudu. Ke xona masoxana a ba-Hlakano ba tsua
 ka bontsi'. Xe ba khiblile Phalaborwa ba bolaya batho
 ba Ramatladi' ka kudu. Ke xona Ramatladi' a
 thsabela xa Meena pele xa naxa ya xa Mothsana -
 xa Mothsana ke xona mola Makhusane a isaxo
 ngwana wa xaxwe xo loba pula. Xe Ramatladi' a
 kwele xore o hutswi' ke ba-Hlakano a thsabela

Xape Hlabine bokxaxa. Ke ale xona a tloxa a ya
 a dula thabeng tsā Matlading mabapa le noka
 ya Lehlabine. Xomme ka moraxo Meele a romela
 batho xo bitsa Ramatladi. Ke Ramatladi a Hile
 Phalaborwa a dula thabeng tsā ~~Matladi~~ Mapotēnē
 le Maphatse le Mading. Byale Meele a laela
 love Ramatladi a lobe. Xomme Ramatladi a lona
 are tswele (lebele) xa le lobe lenqwe le yena
 se nawana wa kxosi. Ke xona Meele a molesa.
 Ke Ramatladi a hwile o ile a tsiwa a iswa
 thabeng ya sealeng xo bolotwa xona byalo ka
 dikxosi. Xomme thaba ya sala e lebele tswe se
 Morath ~~Maie~~ Maie elelo sehsaba sa Ramatladi seo
 se ilelo sa busetswa xo ba thaba ya kxopolwe
 ke Mlakekele morwa Meele. Xothwe le byalo
 le supi la motse wa Ramatladi elelo sa fate
 a sa bonala thabeng ya kxopolwe falo batho ba
 kxwe bailelo ba fetswa ke madira a Ditobe.
 Ditobe e balailwe ke kubu note ya Lehlabā pele
 a sešō Xoka kxosi. Ke yena ye o a bolotlwele
 lebye-le-tee.

Meele le ntona Balo:

Balo ebe ele ntona ya kxosi Meele. Obe a dula moteng ya Lepelle. Xomme ka baka le lengwe xe pula endle, mabele ale xana le maratse. Mašamong Balo a laela batho ba xaxwe xore ba je Maratse ka xore mabele xa ešo a butsiwa. Ka xe lerotse ele seenywa seo batho base ejaxo ka taelo ya kxosi naxeng ya kxosi kamaka, xomme Balo a romela banna ba xaxwe xo leboxa kxosi xe a laetse batho xo ja lerotse. Xeba fihlile Mahubedung ba Tsoma Motromana yo mong xo boe isa pela xa kxosi Balo ebe ele Moshagan. Xe bale pela xa Meele ba bolela xore Balo are ke leboxile xe kxosi e pholositse sethisaba. Byab kxosi ya thsaxa xo kwa mantšu a o a banna ba Balo kxosi ya letola xore keeng seo Balo a sebolelaxo xe are ke pholositse sethisaba. Banna bao ka letola xore Balo o leboxa xe kxosi e dumeletsi batho xo ja lerotse. Xe xe kxosi e thala pelo xore Balo o bolaitle naxa ka xo ja lerotse kxosi e sešo xo bma xoba xo ja lerotse le badimo. Xomme kxosi ya laela banna bao xore ba botse Balo ke molato wa xo

lekana hloko ya motho. Ke xore Babi' o
 swanetse ho bolaiwa. Ke xona xe banna ba Lihlile
 xae ba tsibisa Babi ditaba tsa Kxosi' Meele. Byalo
 Babi a romela motho ho Kxosi' Meele xore byalo
 ditkomana di'reng di duma etsiwe Kxosi' e sa
 lona xoba ho ja lerotse. Meele a fetola ka xore xa tsebe
 ho dumisa komana. A laela motho yoo xore xe
 Babi a sa bone molato dira di'tla Lihlile matseng
 wa xaxwe ka xore o bolaiwe. E' Maxa ya xaxwe. Ke xore
 pula e ka se sana xe batho balle lerotse pele xa
 badimo. Ke Babi' a tsele xobane Kxosi' o bafetsiwe
 kudu kudu a ntsa morwedi' wa xaxwe liguarabaki
 xoba [redacted] wa Kxosi'. Ke xona banna ba mo isa
 Mosate. [redacted] yena [redacted] wa Meele. Byalo
 Kxosi' ya tsibisa Babi xore molato wa xaxwe o fedile.
 Meele o ile a hwa ale Mahubedung. Kamme a
 rwalwa a tswa seaheng mo ho bolokilwexo papaxwe
 Mosatlwane. Lebilla la xaxwe le sa xopolwa byalo ka
 mabilla a ditxosi' ka mota thabeng ya Seaheng.
 Tse dingwe ka di sa xopolwa tsa Meele.

ka Mohlalekxomo Mahomo

Krasane ke morwa Makhabo Kholose mmoto
 Mmaxo Krasane ke Nwanamalesa. Krasane o tswetswile
 ka bitswano Modumeleng. Krasane ke ele Krasane a tswela
 ka bitswano Mmatong wa Krasane mae a tswela a tswela xona
 lebaka la letalele.

Basadi ba Krasane

Nwanamalesa: Mmaxo ya Moralo obina Thswent
 Barwa Mmaxo

Nwanamalesa: Mmaxo ya Moralo
 Barwa

Mmaxo ya Moralo ke banna ba banna ba banna ba banna ba banna
 ke basadi. Mmaxo Setsoke ke basadi wa pele wa Krasane.
 Krasane Basadi ba babedi ke basadi ba Mosadi o tee. Setsoke
 ebite ke banna ba manna o tee eleka Malesa ya moralo
 tswa Bakhaba. Ke Krasane e nyetsi mosadi mmoto Setsoke
 a busa a nyala moralo waxaxwe mmoxo Moxolwane.

Byala mmoxo setsoke a belaela ke Krasane e nyetsi
 moralo waxaxwe. Xamme ena a Krasane banna ba raxa
 ke banna ba Khabane a belaela ke Krasane
 photo ya Krasane ka moralo ya waxaxwe, xamme ba e

bee utlong ya moxolo wa xaxwe mmako Mosotwane.

Xomme a bolela xore a ke sethe a kxona xo busa moxolo wa xaxwe mmako Mosotwane. Xope Mosotwane e ka sebe moratho wa setsoxe ka xoba mmakwe ke moxolo wa mmako setsoxe ka Malapeng a bona a xa maleda byalo banna kamoka ba dumela xore mmako setsoxe o bolela therešo. Xomme xwa bolelwa xore phošo ke ya kxosi' kxasane. Ke xona thoto kamoka ya kxasane ya iswa utlong ya mmako Mosotwane. Xomme boxosi' bya boela xo yena ka xe ele moxob. Xe xo sa twale xo baka xa boxosi' xare xa Mosotwane le setsoxe Hlame elexo bana ba kxosi' kxasane xore boxosi' ba bakilwe ke bo mmaba kxasane a sa phela. Ke xona setsoxe xa a ka a bolela setsoxe mosotwane a tsia setulo sa boxosi'.

Ke kxasane a dula boxosi' Lepane ngwanabo a swara marumo xo baka boxosi'. Xe ntwa e lwelwe kxasane a fenywa Lepane. Xomme Lepane a thsabela S'otholome elexo utlong ya Lehlaba moo xobexo le bodiba byo boxolo. Xe a tloxa o ile a tloxa le komana ya rhotwana elexo yona komana ye tlobo ya boxosi'. Xothwe Lepane o hwets'e xona S'otholome.

Xomme byalo kxasane a sala ele kxosi' maxeng ya Phalaborwa. Xe kxasane ele kxosi' a falelelwa ke sethisaba sa xa maleda yo moxolo.

565

K34/33

sèrètò kxasane la mmapaane marumo makuba mone
maxalefa ale thekenq.

komme fa kxasane o etheta ka sèrètò se ka xe
aile a lwa ntwa ya marumo le Lepane ngwanabo.

komme ka moraxo ka ntwa ya Lepane kxasane xa
aka a lwa ye nqwe ntwa. Xothwe mehleng yee xe
kxasane naxa ya Phalaborwa ebe eke meise feela.

Xape nka batla leo ba-Phalaborwa ba dulaxe krole le
noka ya Salate. Xape xe bolelwa xore letsatsi xo fisa
le thomile ka kxesi Matetele ka xe Paane aile a goa le
sehlare sa xe thibela pula xa Mothisana. Xe kxasane
a dutsi Modumeleng elexo leina la more fao xo
bitšwaxe mmotong wa kxasane xa aka a dula ka
pofu le xe xobe xo se thaba mo nthse.

Xe kxasane a hwile a rwalwa xo bobkwa thabeng
ya Sealeng. Komme e bobkilwe feo xotee le maxosi
kamoka.

End. S. 565.

Di tserwi xo Potokisi Manyakrahlang Malatsi
ke morwa Lesiba Hlame. C Tswetswi ka ntwa ya Mathemio
ya Matsatsi le Lepaio thabeng ya Mtowane
Mphato ke Madima

End 565